

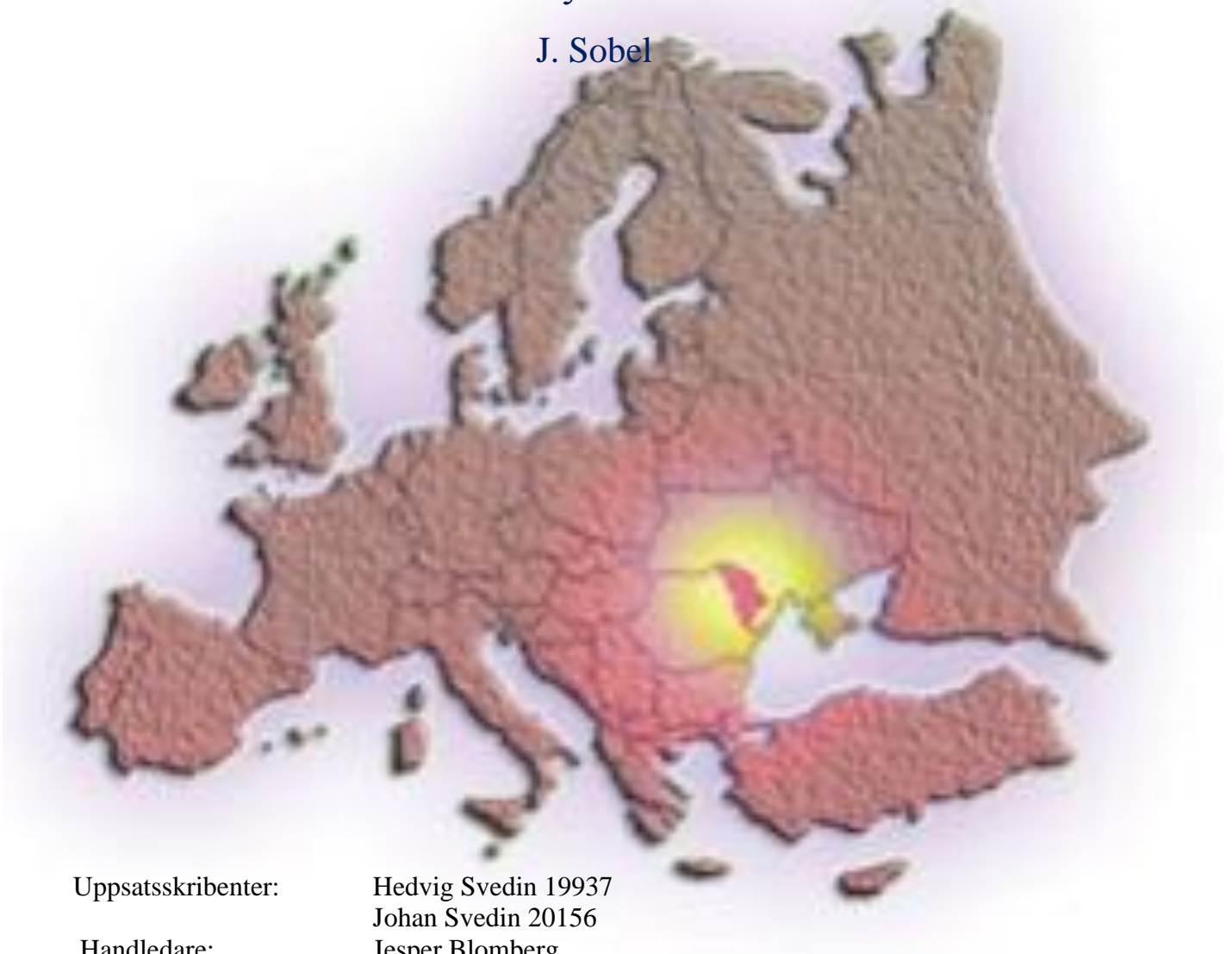
HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM
Magisteruppsats inom Företagande och Ledning
HT 2010

TILLIT I MOLDAVIEN

“Trust is the willingness to permit the decision of others to
influence your welfare”

J. Sobel

Uppsatsskribenter: Hedvig Svedin 19937
Johan Svedin 20156
Handledare: Jesper Blomberg

Framläggning: den 22 november 2010 kl. 16:15-18:00 A-Salen
Opponent: Maria Rydell 19744 och Malin Fuglesang 2044

Abstract

Moldova is one of Europe's poorest countries with a struggling business environment and an unpredictable political situation. The purpose of this thesis is to understand the implications of corruptions and why networks have come to play a key role in the Moldovan culture and if the formations of network are due to heritage or an effect of functionalism. The focus of the study is also to explain how the networks develop and the formation and maintenance of loyalty and trust among the members of the network. The study is of a qualitative nature that uses a key informant sampling method to get access to members of different business networks. One of the most important reasons for the development and importance of networks are the lack of trust between citizens and between the general public and government organization due to the wide spread corruption and the lack of efficient government control in the society. Thus businessman can only trade with counterparties that he trusts since contracts may not be enforceable. This basically narrows the prospective business partners to family and close friends. Gifts and traditional ceremonies are used to expand the close networks and strengthen the ties with current partners and potential partners.

Key words: trust, networks, Moldova, blat,

Innehållsförteckning

1. Problemdiskussion och Problemformulering	1
1.1 Frågeställning	2
1.2 Syfte	2
2. Metod	3
2.1 Forskningsansats	3
2.2 Undersökningsmetod	3
2.2.1 Nyckelrespondentintervju	3
2.2.2 Respondentdrivet stickprov	4
2.3 Datainsamlingsprocess	5
2.4 Urval	7
2.5 Forskningsrapportens kvalitet	9
2.5.1 Dokumentation	9
2.6 Avgränsning	9
2.7 Etiska överväganden	10
3. Teori	11
3.1 Allmänna teorier	11
3.1.1 Personlig tillit	12
3.1.2 Institutionell tillit	13
3.2 High-Level Model of Initial Formation of trust	14
3.3 Korruption	17
3.4 Gemeinschaft och Gesellschaft	21
3.5 Blat	21
3.5.1 Nyttoblat	22
3.5.2 Vänskapsblat	22
3.5.3 Maktblat	25
3.5.4 Gåvor	25
4. Empiri	29
4.1 Förstudie	29
4.2 Fältstudier	32
4.2.1 Gåvor	32
4.2.2 Nätverk	35
4.2.3 Ekonomi och korruption	39
4.3 Uppföljning	42
5. Analys	43
5.1 Förtroendeskadande händelser	43
5.2 Nätverk	46
5.3 Analys High-Level of Initial Formation of Trust	48
5.4 Blat	51
5.5 Korruption	54
5.6 Funktionalitet och arv	55
5.7 Gemeinschaft och gesellschaft	56
6. Slutsats	57
7. Litteraturförteckning	59
7.1 Tryckta källor	59
7.2 Webbssidor:	64
7.3 Intervjuer:	64
8. Bilaga	65

Förord:

Vi vill rikta ett varmt tack till de moldavier utan vars hjälp denna uppsats inte skulle ha kunnat bli skriven. De ställde inte bara upp med tid, husrum och kontaktnät utan var även generösa med sina livshistorier. På grund av anonymiseringskraven kan vi inte tacka dem med mer än dessa svepande ord, men de har varit outhärliga för detta arbete.

Vi vill även tacka vår handledare Jesper Blomberg för din hjälp under arbetets gång.

1. Problemdiskussion och Problemformulering

Här introduceras uppsatsens huvudfokus: tillit och nätverk i Moldavien.

Tanken på att man bör separera vänskap och det offentliga livet är ett tämligen nytt påfund. Under antiken såg man snarare vänskap som ett ideal för offentliga. Att den ideala vänskapen skulle stå som princip för hela samhället. Diskussioner kring problematiken med jäv och korruption på grund av vänskapsband uppstod likväl redan under senmedeltiden. Man insåg dock samtidigt styrkan i och i många fall nödvändigheten av dessa typer av allianser och samhället genomsyrades på grund av detta av informella nätverk. I och med det moderna samhällets framväxt från slutet av 1800-talet började man ställa krav på meritokrati och en professionell byråkrati. Därmed förvisades vänskapen till att enligt normerna endast bli en del av den privata sfären. Samhället skulle numera styras av andra ideal.

Den moldaviska ekonomin styrs likt de flesta andra marknadsekonomier eller försök till marknadsekonomier inte endast utifrån den mest ekonomiskt fördelaktiga transaktionen. Ibland kan en kortsiktigt ofördelaktig ekonomisk transaktion vara det mest ekonomiska för att långsiktigt bygga upp en affärsrelation. Ibland är inte huvudsyftet för affärstransaktioner den ekonomiska vinningen, utan det kan finnas andra faktorer som är viktiga eller viktigare vid

beslutsfattandet. Korruption är en vanlig företeelse i Moldavien och har stor påverkan på det ekonomiska livet. Uppsatsen har inte som mål att definiera vad som utgör korruption eller kvantifiera problemet i Moldavien utan snarare använda fenomenet som en del av förklaringen varför den moldoviska ekonomin fungerar som den gör. Korruptionens etiska implikationer ignoreras och fokus ligger på hur den påverkar nätverksbyggande och tillit i landets affärsliv. Det är ofrånkomligt att den politiska situationen i Moldavien inte kan lämnas utanför en uppsats av detta slag då politik och ekonomi är mer sammanlänkat i detta land än de flesta länder mycket på grund av den korta tid som gått från att landet blev självständigt och lämnade planekonomin bakom sig.

1.1 Frågeställning

I ett land som Moldavien utgör gåvor en viktig byggsten för att skapa vänskaps- och affärsrelationer vilket ofta är samma sak. Vi skall försöka förklara hur detta gåvosystem påverkar uppbyggnaden av nätverkan som i sin tur påverkar ekonomin. Uppsatsen har som avsikt att besvara frågan: *Hur kommer det sig att nätverk och tillit har en sådan viktig funktion i den moldoviska ekonomin?* För att kunna besvara frågan ämnas begreppet brytas ner och undersökas på flera olika plan.

1.2 Syfte

Studien har två parallella syften:

- Att med hjälp av teoretiska referensramar och modeller förklara varför tillit och nätverk har kommit att spela en stor roll i Moldaviens ekonomi, samt ge förklaringar hur tillit kan byggas upp.
- Att ge en inblick i hur det moldaviska samhället fungerar och undersöka bl.a. och hur denna typ av beteende kan uppstå och fortleva.

2. Metod

Här redogörs utgångspunkterna som finns för uppsatsen. Det empiriska materialet ligger till grund för den induktiva studien som gjorts.

2.1 Forskningsansats

Detta arbete grundar sig på en induktiv forskningsansats. Det betyder att uppsatsförfattarna valde att förutsättningsöst försöka observera ett fenomen och samla in data kring det. Först därefter formulerades en frågeställning och sökandet efter lämpliga teorier tog sin början. Detta har gjort att denna uppsats vilar på en starkt empiriskt förankrad vetenskaplig utgångspunkt.

2.2 Undersökningsmetod

Många uppsatsers syfte förändras under arbetets gång. Då uppsatsförfattarna lär sig mer om ämnet flyttas uppsatsens fokus. Det här arbetet syftar till att förklara varför Moldaviens ekonomi präglas utav handel inom nätverk och svarta pengar. Den startade dock någon helt annanstans, närmare bestämt i skillnaderna mellan den svenska och moldaviska finansmarknaden.

2.2.1 Nyckelrespondentintervju ¹

Metoden att använda sig av intervjuer med nyckelrespondenter har utvecklats utifrån den traditionella snöbollstekniken. Snöbollstekniken syftar till att man utgår från ett sampel som sedan expanderar genom det ursprungliga samplets kontakter.² Nyckelrespondentintervju följer samma koncept men i än mindre format och används då man försöker få insikt och kontakt med svårpenetrerade målgrupper. Nyckelrespondenter är personer som har mycket användbar information i ämnet som efterfrågas. Respondenten ifrågasätts i egenskap av

---

¹ Uppsatsförfattarnas egna översättning av key informant sampling

² Frank s. 320 (1979)

sin insikt i andra personers beteende snarare än sitt eget. Syftet är att denna person ska öka uppsatsförfattarnas förståelse för ämnet och miljön samt att introducera dem för personer som kan vara av intresse att göra intervjuer med.³ Nyckelrespondenten räknas som första ledet i kedjan i ett respondentdrivet stickprov.⁴

2.2.2 Respondentdrivet stickprov⁵

Respondentdrivet stickprov utvecklades för att fånga upp små, stigmatiserade eller svårpenetrerade grupper i samhället. Människor som antingen ingår i nätverk som är svårfunna och eller vanligtvis inte är villiga att släppa in utomstående.⁶ Inom forskningen brukar dessa benämnas som dolda populationer. Dolda populationer kännetecknas av två egenskaper. Den första är att det inte finns en klart definierad population dvs. dess storlek är okänd och gränserna är oklara. Den andra är att det finns ett starkt behov av att värna om sitt privatliv.⁷ Typiska dolda populationer är missbrukare, illegala invandrargrupper, osignerade musiker etc.⁸ Tillvägagångssättet har även föreslagits som en framgångsrik förfarande för studier av etnologisk karaktär.⁹

Länge ansåg forskare att det var orimligt att få ett, för populationen, representativt stickprov utifrån någon form utav snöbollsteknik.¹⁰ Detta blev problematiskt då man undersökte dolda populationer. Traditionella tekniker för insamlande av data med hög reliabilitet går inte att tillämpa i kartläggningen av dessa¹¹. Lösningen blev respondentdrivet stickprov som drar nytta av snöbollsteknikens svaghet. Att personerna i stickprovet är sammanlänkade går att utnyttja om ett nätveksperspektiv appliceras¹². Metoden bygger på att respondenterna själva finner nästa intervjuobjekt och är ansvariga för introduktionen etc. Då stickprovet formas genom kedjor av personer som känner varandra, där varje person i kedjan endast hänvisar intervjuaren till nästa led har studier visat på att data insamlat med denna teknik har en hög reliabilitet.¹³ Detta redan vid färre än 10 led på kedjan¹⁴. När kedjan överstiger detta antal står

---

³ Heckathorn s. 175 (1997)

⁴ Salganik, Heckathorn s. 205 (2004)

⁵ Uppsatsförfattarnas egen översättning av respondent-driven sampling

⁶ Wejnert, Heckathorn s. 1f (2005); Salganik s. 98f (2006)

⁷ Heckathorn s. 174 (1997)

⁸ Gile, Handcock s.1f (2009)

⁹ Heckathorn s. 198 (1997)

¹⁰ Salganik s. 98 (2006); Salganik, Heckathorn s. 197 (2004)

¹¹ Salganik, Heckathorn s. 194 (2004)

¹² a.a. s. 196

¹³ Salganik s. 110 (2006); Heckathorn s. 190 (1997); Salganik, Heckathorn s. 222 (2004)

sig resultatet oberoende till nyckelrespondenten och redan vid både 4 och 6 led har man kraftigt reducerat nyckelrespondentens påverkan av samplet. Extra tydligt blir detta om man även exkluderar data inhämtat från det första ledet i kedjan¹⁵, då denna person ofta har en koppling till de som leder studien. Något som andra former av snöbollstekniker ofta bortser ifrån.¹⁶ I vår studie valde vi att endast använda oss av vår nyckelrespondents kontakter och utesluta data han skulle kunna bidra med just på grund utav vår koppling till personen ifråga.

2.3 Datainsamlingsprocess

Våra förkunskaper om Moldavien var mycket begränsade då vi satte igång med detta arbete. Beslutet att göra en komparativ studie med Moldavien som det kontrasterande landet grundade sig på två orsaker. Dels för att Moldavien är ett intresseväckande land. En liten före detta Sovjetrepublik som anses vara Europas fattigaste land som vid tiden vi gjorde fältstudier i landet leddes av det pro-ryska kommunistpartiet. Dels för att vi hade en bra kontakt in i det Moldaviska samhället. Något som vi såg som ytterst positivt, men som vi under resans gång insåg just hur ovärderlig han och hans kontaktnät var för vår studie.

Arbetet började med att göra en förstudie av Moldavien för att få en bakgrundsbeskrivning och få förståelse för landets huvudsakliga problem och förutsättningar för att ge en inblick i vad som var intressant att fokusera detta arbete på. Detta gjordes med hjälp av sekundärkällor i form utav artiklar, bloggar, uppsatser, rapporter från fristående organisationer och ambassader etc. och skedde under hösten 2008. Utifrån detta material utformades en väl tilltagen enkät som täckte in flertalet skilda områden från utbildning och arbetssituation till politiska problem och moraliska ställningstaganden. Då vi hade bättre kännedom om den svenska finansvärlden utgick vi ifrån den då vi konstruerade enkäten. Vår utgångspunkt var de områden som vi fann värda att studera närmare utifrån svenska förhållanden. När enkäten väl var utarbetad så åkte vi till Moldavien i december 2008 och fick svar från 33 personer som arbetade med olika funktioner inom Chişinău och därmed Moldaviens finansvärld. En imponerande summa med tanke på att det är en relativt begränsad sektor. Tanken var att ringa in det mest intressanta området utifrån de svaren vi fick och fokusera på ett fåtal aspekter i den fortsatta jämförande studien. Frågor endast relaterade till dessa valda områden skulle

---

¹⁴ Wejnert, Heckathorn s. 3 (2005)

¹⁵ Gile, Handcock s. 25f (2009); Salganik, Heckathorn s. 221 (2004)

¹⁶ Salganik, Heckathorn s. 221 (2004)

sedan användas för den svenska gruppen. Svaren på enkäten var entydiga, politiska problem och moraliska ställningstaganden stack ut. På frågor om vad som de personligen ansåg vara mutor samt att korruption ansågs vara ett så stort problem för landet var något vi fann intressant att studera närmare. Vi började läsa på om korruption, mutor och politiska frågor i Moldavien och blev fascinerade. Detta följdes upp med inläsning av teorier kring dessa problem. Mer och mer växte intresset för Moldavien fram. Landet sågs nu inte längre som ett perfekt kontrasterande objekt till vår huvudfokus – Stockholm, utan som ett forskningsområde som vi fann intressant i sin egen rätt. Beslutet fattades då att korruption skulle vara fokus för denna uppsats.

Det är svårt att använda sig av konkreta siffror vad det gäller korruption. Det finns ett flertal index etc. som mäter länders korruption, men deras resultat skiljer sig så mycket från varandra att de tenderar att vara irrelevanta. Bardhan påstår att det inte är möjligt att få fram bra empiriskt material inom detta forskningsområde givet dess känsliga natur.¹⁷ Teoretiska modeller för att förklara illegal verksamhet och hur den kan uppstå har funnits under en lång tid och i flertalet skepnader, däremot har korresponderande empiriska undersökningsmetoder lyst med sin frånvaro. Eva Mörk konstaterar: ”[D]en empiriska forskningen [ligger] långt efter teorin och det har saknats empiriska test av många av teorins grundläggande prediktioner”¹⁸. Uppsatsförfattarna beslutade trots vissa nedslående utlåtande från litteraturen att fortsätta på denna valda väg. Dock valdes att helt bortse ifrån sekundärkällor och endast förlita sig på det empiriska materialet som uppsatsförfattarna själva kunde producera med hjälp utav kvalitativa djupintervjuer samt egenupplevda upplevelser. Detta arbete grundar sig heller sig inte på liknande tidigare studier, utan undersökningsmetoderna valdes utifrån artikelförfattarnas egna bedömningar av lämplighet i förhållande till situationen.

När inriktningen på uppsatsen väl fastställts gjordes ett antal intervjuer med personen som blev uppsatsens nyckelrespondent. Syftet var att få förståelse för fenomenet korruption i samband med Moldavien samt att få en uppfattning om möjligheterna att faktiskt få människor att samtala med främmande människor om detta. Efter diskussioner med nyckelrespondenten och efterforskningar i utformning av tillämpningsbara metoder framstod en variant på respondentdrivet stickprov som ett lämpligt tillvägagångssätt.

---

¹⁷ Bardhan s. 1320 (1997)

¹⁸ Ekonomistas (2010)

Denna metod kompletterades sedan med deltagande observationer av uppsatsförfattarna själva. Metoden ifråga innebär att vi levde inbäddade i den kultur och deltog i det sociala sammanhanget som vi sedan skildrar här i uppsatsen. Detta kan tyckas vara *a posteriori* motivering till val av metoder, med tanke på att dessa var de enda möjliga tillvägagångssätten för att överhuvudtaget kunna genomföra detta arbete. Men faktum är att metodernas reliabilitet är högre för denna typ utav svårpenetrerade grupper än mer traditionella former utav urvalskriterier¹⁹.

2.4 Urval

Då uppsatsens syfte etablerats tog den andra delen vid som utgörs av kvalitativa intervjuer och egenupplevda erfarenheter från Moldavien under mars/april 2009. Nyckelrespondenten var villig att introducera oss till sin familj och vänskapskrets och på det sättet låta oss komma in i det moldaviska samhällslivet. Detta skedde genom att vi blev inbjudna till ett traditionellt moldaviskt bröllop. Dessa stora begivenheter samlar vänner och familj och möjliggjorde för oss en väg in till det moldaviska samhället. Vi var automatiskt en del av en betrodd grupp och blev varmt upptagna i gemenskapen. Denna typ av introduktion anser vi var alldeles nödvändig för att överhuvudtaget kunna få den typ av information som vi var ute efter.

Denna uppsats har som ambition att synliggöra korruption i Moldavien och gör även ett försök till att förklara de bakomliggande orsakerna till det. Moldavien är ett land som till stor del är präglad av svarthandel och olika former av korruption. Man bör dock beakta att denna form av handel sker trots allt inte i det öppna, korruption är illegalt även här. Det sker i slutna kretsar med människor man har förtroende för. Att som utomstående komma in och försöka kartlägga korruptionen är inte helt enkelt. Vi var därför tvungna att använda oss av vissa okonventionella metoder i vårt empiriinsamlande.

Det stora flertalet av intervjuerna följer inte en given mall. Detta på grund utav ämnets känsliga natur som gör att intervjuerna blir mycket tidskrävande då intervjuaren måste få intervjuobjekten att känna förtroende för en själv som person innan man kan komma in på samtalsämnet i fråga. Vi insåg också att mycket av den mest användbara informationen inte kom från svar på strukturerade intervjufrågor utan från alla de samtal och upplevelser från det

---

¹⁹ Rothenberg s. 108 (1995)

vardagliga moldaviska samhällslivet som gjorde att vi skapade en förståelse för landet ifråga. Sådant som invånarna tar för självklart, invanda mönster och rutiner som är svåra att svara på konkreta frågor om, men ter sig självklara för en utomstående som plötsligt får uppleva det hela på nära håll. Det var även svårt att få bra svar på direkta frågor då mycket av beteendet är så invant att de inte tänker på det längre som korruption. Utan istället får man prata om deras vardags- och arbetsliv för att därifrån nysta sig fram till intressanta diskussioner. Genom att be intervjupersonerna grundligt förklara sina förehavanden i det dagliga yrkesutövandet framkommer ett mönster av affärsförbindelser som tenderar att ske i slutna grupper och inom en gråskala av lagen. Vi bad om förtydliganden och gav utrymme för utvecklingar, anekdoter och paralleller. Vi bad respondenterna att reflektera över skillnaderna mellan nutid, tiden efter självständigheten samt hur det var under Sovjettiden. En komplex bild började målas fram, en bild vi inte hade haft för avsikt att teckna. Intentionen med de omfattande intervjuerna var att få personerna att känna sig bekväma och börja öppna sig. Att få dem att prata om korruption och sin del i det utan att vara riktigt medvetna om det då det endast framkommer som en del av ett större sammanhang. Genom berättelserna som framkom började uppsatsförfattarna få en större förståelse för det land som studerades, dess befolkning, nutidshistoria och problem. Vi insåg att det inte går att studera korruptionen som en enskild del, utan att förklaringar måste sökas utifrån sammanhangen.

Under hela Moldavienvistelsen då empiriinsamlandet gjordes bodde uppsatsförfattarna hemma hos de olika intervjuobjekten. I gästfria människors soffor, gästrum eller dylikt för att möjliggöra en bra grund till samtal under middag med familjen ifråga, över några glas konjak med familjens överhuvud eller under frukostkaffet. Allt för att i största möjliga mål kunna leva i det kulturella och sociala sammanhang som studeras. Detta har gjort att denna uppsats till huvudsak grundas på metodinsamlande gjort på socialantropologiska tillvägagångssätt.

Det var under dessa omfattande intervjuer som ämnet som framstod som så tydligt började grumlas. Den klara svart/vita världen gick inte att utröna ur intervjuerna. Korruption är en bieffekt av Moldaviens affärsklimat, ett symptom på den rådande ekonomiska strukturen i landet. Syftet med uppsatsen breddades, i ett försök att finna essensen i det Moldaviska samhällslivet. Empiriinsamlandet var ett försök att inte bara få ut fakta av intervjuobjekten om det valda ämnet, utan att faktiskt få insikt i hur det moldaviska samhället fungerade då det är helt genomsyrat av svarta pengar. Att få förståelse för hur det i realiteten går till och inte bara genom samtal utan även genom att få möjlighet att studera fenomenet ifråga på nära håll

genom att få möjligheten att ta del av denna värld. Att på egen hand försöka få en inblick i hur detta samhälle fungerar och försöka formulera en förklaringsmodell till hur denna typ av beteende uppstod och kan fortleva.

2.5 Forskningsrapportens kvalitet

Denna uppsats grundar sig framförallt på kvalitativt insamlat material och den huvudsakliga metoden i insamlandet har varit deltagande observation under en kort men koncentrerad period. Detta har inneburit att en låg grad av formalitet använts i datainsamlandet. Detta innebär att undersökningen utsätter sig för kritik genom att själva utformningen av studien gör att man riskerar låg reliabilitet respektive validitet på grund utav risken för att observatörerna har en konfirmeringsbias.

2.5.1 Dokumentation

Dokumentationen av de samtal och observationer som gjorts har naturligtvis varit en prioriterad fråga. Då det inte har skett några strukturerade intervjuer under en koncentrerad period utifrån ett specifikt ämne, liksom uppsatsens känsliga ämne, har gjort att vi varit tvungna att söka oss till andra typer av dokumentation är bandupptagningar. Merparten av informationen antecknades varje kväll individuellt och separat av de båda observatörerna, då dagens händelser, samtal och upplevelser dokumenterades. Under de semistrukturerade intervjuerna gjordes direkta observationsanteckningar. Även diskussioner fördes flitigt mellan de båda uppsatsförfattarna om sina upplevelser och hur dessa skulle kunna förklaras och tolkas utifrån de teoretiska kopplingar som det var möjligt att dra.

2.6 Avgränsning

Det urval som gjorts för denna uppsats är personer som är bosatta i Moldavien och verksamma i det moldaviska affärlivet. Ansträngningar har gjorts för att få intervjuer med personer verksamma i geografiskt skilda områden av Moldavien. Detta med undantag för den självstyrande regionen Transnistrien, vars affärliv för närvarande inte ansågs representativt för Moldavien som helhet på grund av dess spända politiska läge.

Den finns många definitioner av begreppet nätverk och vad som utgör ett nätverk. Uppsatsens avser inte att definiera begreppet utan endast exemplifiera förekomsten i Moldavien vilket på inget sätt är uttömmande eller inbegriper alla former nätverk kan ta sig i Moldavien eller annorstädes. Konceptet ”*tillit*” kommer däremot att definieras dels för att undvika alla missförstånd om vad som i denna uppsats avses med ordet, men även för att ”*tillit*” som begrepp utgör en så central del av uppsatsens teoretiska ramverk.

Vår syn på nätverk, korruption och framförallt effektivitet är till stor del präglad av vår världsbild och erfarenheter. Båda uppsatsförfattarna arbetar eller har arbetat inom finanssektorn vilket format vår syn på effektivitet. Studier vid Handelshögskolan och Durkheims funktionalism har givetvis också påverkat och medfört att uppsatsen präglas av ett ekonomiskt funktionalistiskt synsätt. Där handling analyseras utifrån ekonomiska effekter på lång och kort sikt och tenderar att negligera att effektivitet även kan mätas utifrån andra parametrar såsom positiva emotionella och humana effekter. Moraliska och etiska hänsyn avseende korruption försöks i möjligaste mån undvikas i uppsatsen och fokus ligger istället på att beskriva förekomsten av korruption och dess ekonomiska konsekvenser för Moldavien. Vi är inte omedvetna om att det finns teorier om att mutor kan ha en positiv effekt genom att fungera som smörjmedel och öka servicen eller liknande (Leff m.fl.)²⁰. En motsatt teori är att statligt anställda orsakar förseningar och skapar administrativa rutiner för att öka möjligheten och förekomsten att bli erbjuden mutor²¹. Denna akademiska polemik ingår inte i uppsatsen med tanke på dess relativt begränsade omfång.

2.7 Etiska överväganden

Långtgående diskussioner hade förts innan resan om de etiska regler som vi ansåg måste följas. Både forskningskravet och det individkravet måste tas hänsyn till. Då ämnet är inte bara känsligt utan till viss del handlar om rena olagligheter så måste stor respekt och säkerhet ges till att de som deltar i studien inte kommer till skada på grund av sin medverkan. Tydlig information gavs om vårt syfte, liksom samtycke av de deltagande vilket gavs under förutsättning att den informationen som kom fram skulle behandlas konfidentiellt inom ramen för uppsatsen och anonymt. Respondenterna kommer därför endast med sitt förnamn och

---

²⁰ Hänvisning från Lui (1985) till Leff, N, 1970, *Economic Development through Bureaucratic Corruption*” In *Political Corruption: Readings in Comparative Analysis*, New York: Holt, Rinehart & Winston

²¹ Myrdal, Kapitel 9 (1968)

datum för intervjun beskrivas, detta för att undvika identifiering. Då vissa av dessa personer nu avvaktar åtal för maktmissbruk och korruption har dessa etiska överväganden blivit än mer relevanta.

3. Teori

I denna del beskrivs de teorier som används i uppsatsen. Fokus ligger på tillit. Utrymme ges dock även till teorier kring korruption och blat.

3.1 Allmänna teorier

”(H)e who has total knowledge does not have to trust, he who has no knowledge at all can, sensibly speaking, not trust even once.” Georg Simmel²²

Tillit har varit svårdefinierat i litteraturen och det finns en mängd olika definitioner av begreppet tillit. Majoriteten av forskning använder tillit som ett sätt att analysera hur osäkerhet och risk kan minskas i komplexa situationer. Forskningen undersöker miljöer där tillit spelar en viktig roll och försöker skapa förståelse för när tillit ökar respektive minskar.²³ Det är ett fenomen som har studerats och analyserats utifrån en mängd olika discipliner. Även om fokuset i detta arbete baseras på ekonomiska teorier så ger en bredare ansats möjlighet att tydligare se samband genom att även inkludera kompletterande forskningsfält i uppsatsens teoretiska ramverk.

I denna uppsats avser vi med “tillit” att man tror på och förlitar sig på att motparten kommer handla på ett för en själv fördelaktigt sätt, trots att det saknas möjligheter att kontrollera eller övervaka motpartens handlande och att man genom detta försätter sig i en sårbar position. Genom tillägget om sårbarhet så ingår även ett riskmoment vars betydelse vi senare kommer att återkomma till. Det finns *personligt tillit* som förekommer såväl i icke-kommersiella relationer som i affärsmässiga sammanhang samt *institutionellt tillit*, vilket avser den sociala-, ekonomiska-, kulturella- och organisatoriska tillit som finns inbyggt vid ekonomiska transaktioner.

---

²² Simmel s. 246 (1908)

²³ Höhmann, Malieva s.17 (2002)

3.1.1 Personlig tillit

En osäker miljö både kräver och ger handelspartners en större möjlighet att uppvisa tillförlitlighet på ett sätt som inte är möjlig då de institutionella ramverken är så väl utbyggda att risker med transaktioner minimeras. I en riskfylld omvärld där institutionellt skydd i det närmaste saknas krävs det man bygger upp ett förtroende genom ett gott anseende.²⁴ Anseende har två funktioner. Dels förmedlar den information som minskar osäkerhet då den ger uttryck för handelspartens sociala kapital. Dels sanktionerar den ett gott beteende då risken för dåligt rykte gör att man ej handlar opportunistiskt.²⁵ Att basera sin affärsrelation på tillit grundat på normer har ingenting med själva affärstransaktionen att göra. De delade normerna fungerar ej som värdemätare på kompetensen för uppdraget ifråga, utan har som syfte att endast signalera för varandra att man inte kommer att missbruka den andres förtroende.²⁶ Studier har visat att det sociala trycket på gott uppförande inom ett nätverk kan utgöra ett bra komplement till lagstadgat skydd.²⁷

Den mest primitiva formen av personlig tillit går att finna i hushållsekonomier där man tillit främst går att finna mellan personer med släktskap etc. I en mer utvecklad ekonomi förlitar sig personer även på andra människor som bevisat sin lojalitet över tid, man har lärt sig att knyta nya vänskapsband och allianser som växer sig starkare med tid och närhet. I båda fallen vet man eller tror man sig veta att kompanjonen/vännen inte kommer att handla på ett sätt riskerar att påverka deras relation även utan bestämda regler, utan förhållandet styrs av normer och principer i affärsvärlden eller i samhället i övrigt²⁸. Man är trygg i förvisningen om att den andre använder sig av samma standardiserade signaler, koder och regler som är gemensamt för de cirklar som man i det dagliga livet rör sig i. Detta resulterar i att man drar samma slutsatser av ett skeende då det blir det enda naturliga utifrån de redan etablerade sociala reglerna i gruppen.

Det är svårt att etablera tillit mellan olika grupperingar då människor tenderar att tro att andra ej delar samma mål, värderingar eller ens förhandlingssätt. Tillit inom gruppen blir istället ett

---

²⁴ Cook, Rice, Gerbasi s. 4 (2002)

²⁵ Yamagishi, Yamagishi s. 138f (1994); Raiser, Rousso, Steves s. 1f (2003); Williams s. 377 (2001)

²⁶ Williamson s. 476 (1993)

²⁷ Woodruff s. 7 (2002)

²⁸ Welter, Smallbone s. 466 (2006)

sätt att exkludera andra grupper från sin gemenskap.²⁹ Än mer, man har benägenhet för att misstro och anta en fientlig hållning gentemot människor från annan social bakgrund.³⁰ En konsekvens av detta är att släkt- och klanlojalitet har företräde framför andra plikter.³¹ Vid hög osäkerhet eller hög risk så sker de flesta transaktioner mellan människor som känner varandra väl. I sådana fall är det brukligt att helt exkludera utomstående från att handla. Dessa typer av handelsmönster kan uppstå i samhällen med mycket korrupcion och där risken för att bli utnyttjad är stor.³² Ett stort problem med detta är dock att tilliten till människor utanför den egna gruppen då minskar än mer under tidens gång.³³

Både sociologisk- och antropologisk litteratur hävdar att gåvor är ett sätt att skapa förtroende. I utvecklingsländer är denna metod utbredd och en del av den sociala normen då man gör affärer.³⁴ Dock krävs det samtidigt: Mycket interaktion parterna emellan under en lång tidsperiod, eller att det är en liten grupp och det är begränsade mängder utbyte. Gåvorna ökar inte bara tilliten utan även tillgivenheten och känslan av förpliktelse gentemot den andre och de avtal som ingåtts med densamme.³⁵

3.1.2 Institutionell tillit

En än mer utvecklad ekonomi kräver att man gör affärer även med människor som man inte personligen format band med. Affärer görs med stöd av institutionell tillit. Denna form utav tillit kräver att man har förtroende för den institutionella miljön vilket inkluderar formella organisationer, sanktionsmekanismer som formella lagar och informella uppförande normer och värderingar. Dessa regler och normer är inte begränsade till en enskild viss sektor utan gäller generellt i affärlivet. Institutionellt tillit är betydelsefullt för att ett lands ekonomi skall fungera. I samhällen där det finns en hög grad av institutionellt tillit kan aktörer ingå affärsförhållanden och genomföra transaktioner med människor som de endast har en begränsad kunskap om och således sträcker sig utanför den personliga vänskapskretsen³⁶. Lagar och regler finns som skydd om affärsförhållandet skulle fallera eller ingångna avtal

---

²⁹ Williamson s. 476 (1993)

³⁰ ibid

³¹ Bardhan s. 1330 (1997)

³² Cook, Rice, Gerbasi s. 2 (2002)

³³ Rose-Ackerman s. 536 (2000)

³⁴ Bardhan s. 1330 (1997)

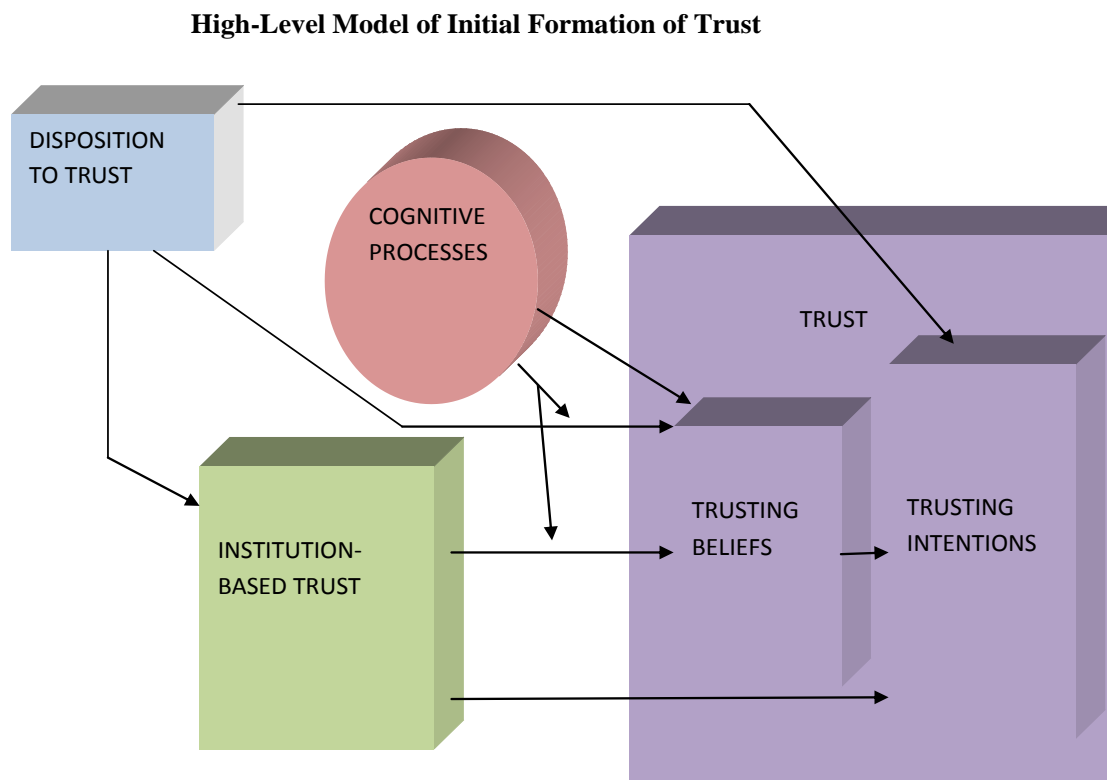
³⁵ Molm et.al. s. 1398 (2000)

³⁶ Raiser s. 5f (1999)

skulle brytas.³⁷ En oavsiktlig konsekvens av att öka institutionellt skydd i samhället blir följaktligen att förtroendet för de man handlar med minskar³⁸. I litteraturen förekommer även en tredje form av tillit, den kognitiva uppbyggnaden av tillit.

3.2 High-Level Model of Initial Formation of trust

Definitionen som används i detta arbete av tillit, att man tror på och förlitar sig på att motparten kommer handla på ett för en själv fördelaktigt sätt, trots att det saknas möjligheter att kontrollera eller övervaka motpartens handlande och genom detta gör sig sårbar, kan brytas ner i två delar. Dels ”trusting intentions” vilken enligt Curalls och Judges³⁹ betyder att man i en given situation är beredd att förlita sig på motparten. Dels ”trusting beliefs” där vi använder oss av Mayers m.fl.⁴⁰ definition som innebär att man tror att sin motpart är välvilligt inställd, kompetent, ärlig, eller förutsägbar i en situation.

McKnight, Cummings and Chervany

³⁷ Zucker s. 9 (1986)

³⁸ Rica s. 14 (2002)

³⁹ Currall, Judge s. 151 (1995)

⁴⁰ Mayer, Davis, Schoorman s. 709 (1995)

Det första av dessa tre olika vägar som beskrivs är ”disposition of trust”, en persons benägenhet att frivilligt göra sig beroende av andra. Den är baserad på tankar om att tillit grundas i barndomen, genom relationen vårdnadshavare och barn, som sätter sitt spår i personligheten och skapar en allmän tillit genom att man har som utgångspunkt att alla människor har en inneboende godhet och moraliska riktlinjer eller en tro på om man behandlar motparten med tillit så ökar också möjligheten att motparten också handlar på ett oklanderligt sätt. En tro på människors inneboende godhet gör att man vid sitt första möte med en ny människa utgår från detta innan det kan förkastas. Ju nyare situation är, desto större inverkan har tillit, eftersom man inte kan förlita sig på egna erfarenheter av mellanhavande med motparten vilket beskrivs med pilen till ”trusting beliefs”.⁴¹ Skulle utgångspunkten istället vara att behandlingen av motparten påverkar dennes beteende således visar man tillit kommer motparten att påverkas och handla därefter. I detta fall behövs ingen tro på en inneboende godhet vilket är orsaken till den direkta länken mellan ”disposition of trust” och ”trusting intention” i modellen.

”Institution-based trust”, med vilken menas en tro på att formella regler och strukturer ökar ens möjligheter till framgång. Exempel på positiva strukturer är garantier eller andra sorters skyddsnet. Institution-based trust kan delas upp i två delar. Normaliteten i en situation kan öka möjligheterna till tillit. Vid ett bankbesök eller en läkarundersökning så skapas snabbt en tillit genom att klienten känner sig bekväm i omgivningen. En läkares vita rock, en banktjänstemans propra klädsel eller lokalernas utformning uppfyller våra förväntningar och upplevs som normal. Normalitet kan även uppstå om man känner sig bekväm med sin och sin motparts roll i situationen. Socialt konstruerade roller som leder till gemensam uppfattning inom gruppen underlättar också för att skapa tillit⁴². Normaliteten i en situation kan leda till ”trusting intentions”. Den andra delen av den institutionella tilliten består av mer strukturella regler och bestämmelser. Det kan vara allt från lagar och garantier från staten eller direkta avtal och löften mellan parterna. Det krävs inte legalt bindande löften för att skapa tillit utan sociala normer och principer gör att vi känner tillit eftersom vi tror att motparten kommer göra sitt yttersta för att inte bryta mot de sociala regler som finns⁴³. Även denna institutionella

---

⁴¹ Rotter 26: s. 1ff (1971)

⁴² Baier s. 253 (1986)

⁴³ Sitkin s. 231-232 (1995)

tillit leder till "trusting intentions" men kan också leda till "trusting beliefs". T.ex. om man uppfattar att det finns institutionella skyddsnät kring situationen ökar också tilliten till personer i situationen.

Forskning har visat att det finns en stark koppling mellan "trusting beliefs" och "trusting intentions". Det är ju naturligt att om man tror att människor har en inneboende godhet så ligger det nära att tilliten är hög mot motparter, speciellt mot nya bekantskaper då man saknar erfarenheter som gör att man inte känner tilltro till person.

Även den kognitiva processen kan brytas ner i två delar. En kategoriseringsdel och illusion av kontroll som leder till "trusting beliefs". Forskare har visat att människor som av olika skäl är sammanläkande, det kan vara utbildade vid samma lärosäte, arbetat på samma arbetsplats eller liknande, har en benägenhet att se personer i gruppen i ett positivt ljus eftersom det finns en ökad sannolikhet att de delar erfarenheter och har liknande mål.⁴⁴ Vilket leder till att en person inom gruppen upplevs som mer tillförlitlig än personer utanför gruppen.⁴⁵ Zucker pratar om hur tillit ökar genom delade förväntningar. Att man förstår och spelar efter samma sociala spelregler, normer, så tagna för givet att man märker dem först när någon bryter mot dem vilket gör de svårgreppbara och svårsmätbara.⁴⁶ Att en person tillhöra en viss grupp kan även öka dess tillit från personer utanför gruppen. Utbildning på ett prestigefullt universitet eller en karriär hos ett ansett företag kan öka anseendet och tilliten för en person utan att man har träffat honom/henne. Anseendet och i slutändan tillit kan bero på både tron på personens kompetens som positiva personliga egenskaper.⁴⁷ Människor har även en tendens att generalisera p.g.a. av första intrycket av en ny bekantskap. Är utfallet positivt och utifrån, kön, klädsel, ursprung eller något annat så ökar möjligheterna till tillit.⁴⁸

När människor befinner sig i en osäker situation kan de agera för att skapa en reaktion och på så sätt övertyga sig själva att de har kontroll över situationen. Det kan handla om små saker som att få sin motpart att le och skratta till exempel. På grundval av små lyckade reaktioner från sin motpart kan stora slutsatser dras. Att man överskattar sina egna möjligheter att styra

---

⁴⁴ Kramer, Brewer, Hanna s. 357ff (1996)

⁴⁵ Brewer, Silver s. 393-400. (1978)

⁴⁶ Zucker s. 3 (1986)

⁴⁷ Powell s. 51-53 (1996)

⁴⁸ Balwin s. 461 (1992)

motparten skapar illusionen av kontroll.⁴⁹ Illusionen kan också bestå av att man tror gott om motparten och ser varje handling och reaktion i ljuset av sin första uppfattning och som tecken på att man är en skicklig människokännare.⁵⁰ Det är den andra delen av den kognitiva processen som leder till ”trusting beliefs”.

Tillit formas genom tre huvudsakliga processer. En tilltro till sina medmänniskor om att de kan sätta sig över egenintresset på grund av exempelvis moraliska övervägande. Detta skapar en grundläggande tillit. Tillit till staten och utomstående institutioner skall tillse att människor handlar på ett ”korrekt” sätt mot varandra skapar ett skyddsnet vilket gör att människor vågar lite på varandra. Den tredje vägen är att på subjektiva bevekelsegrunder såsom gruppstillhörighet, gemensamma erfarenheter eller CV skapa en tillit till främmande människor.

3.3 Korrupktion

Korrupktion är ett svårt begrepp att definiera då man ofta hamnar i en diskussion kring den kulturella kontexten. Bara för att något har funnits länge, är seglivat, utbrett och svårt att kontrollera samt definiera så betyder det inte att man kan ignorera det och dess konsekvenser.⁵¹ Det har argumenterats för att mutor inte bara är av ondo. Tvärt om, i länder med ineffektiva lagar och regler samt segdragen administration etc. kan det vara en lösning att använda mutor som ett sätt att kringgå dem, en informell avreglering⁵². Att korrupktion ökar effektiviteten och tillväxten.⁵³ Wei hävdar dock att detta endast stämmer om man ser de dåliga lagarna som exogena.⁵⁴ Goel och Rich gör gällande att mutor skapar ineffektivitet inom den offentliga verksamheten, då de som inte är villiga att betala får längre väntetider alternativt förvägras tjänster. Men samtidigt, är man villig att betala bra så kan istället den personliga services och effektiviteten öka högst betydligt.⁵⁵

När korrupktion har satts i system är det väldigt svårt att bryta den självförstärkande cirkeln. Även om det är en stor folklig opinion gentemot korrupktion så kommer människor ändå att

---

⁴⁹ Langer s 311 (1975)

⁵⁰ Davis s. 57 (1994)

⁵¹ Wei s. 4 (2001)

⁵² Wei s. 13 (1999)

⁵³ Bardhan s. 1322 (1997)

⁵⁴ Wei s. 13 (1999)

⁵⁵ Goel, Rich s. 269 (1989)

betala när det kommer till kritan då man utgår från att alla andra gör det så det blir det ända sättet att få något gjort. Ett självförsörjande system av korruption som alla deltar i, men få stödjer. Det är ett kollektivt irrationellt beteende, men den enskilda individen gynnas av att delta.⁵⁶ De personer som anser att korruption är ett av de största problemen för det egna landet är samma personer som inte tvekar att utnyttja offentliga resurser för att hjälpa människor i det egna nätverket.⁵⁷ En ökning av relativlönerna för privatanställda i förhållande till offentliganställda leder till en ökad mottaglighet till korruption bland de senare. Medan det omvända minskar mutorna då det då kostar mer att åka fast och följaktligen förlora arbetet.⁵⁸

Korruption är nästan lika svårdefinierat som tillit, olika skolor har olika definitioner. Ett sätt att se på företeelsen är genom att dela upp det i två olika typer av korruption: transaktioner enligt reglerna och transaktioner som bryter mot reglerna⁵⁹. Utför den offentliganställda en transaktion enligt reglerna så betyder det att denne får kompensation för att utföra sitt normala arbete. Kompensationen ges som ett smörjmedel för att transaktionen ska gå fortare till exempel. Transaktioner som bryter mot reglerna är istället mutor för att få saker gjorda som inte borde bli det alternativt för att få den offentliganställda att bortse från ens beteende.⁶⁰ I det ryska språket blir denna distinktion tydlig då terminologin skiljer sig mellan de två: *mzdoimstvo* och *likhoimstvo*.⁶¹ Dessa två typer av korruption kan i sin tur delas upp i två undergrupperingar: marknadsprisbaserad korruption och nätverkskorruption⁶². Varav den förstnämnda handlar om kvantitet, små transaktioner med hög genomströmning, medan den senare snarare är en fråga om kvalitet och stor komplexitet på den korruperade tjänsten ifråga. Marknadsprisbaserad korruption tenderar att lätt bli regelfäst, välkända med en stabil prisbild. Stora, komplexa transaktioner som kräver mycket kunskap om outtalade och underförstådda sociala spelregler bygger på en helt annan form utav korruption, nämligen den nätverksbaserade.⁶³ Denna typ av korruption bygger på återkommande transaktioner med varandra och att man är villig att investera i socialt kapital.⁶⁴

---

⁵⁶ Cook, Rice, Gerbasi s. 25 (2002), Rose-Ackerman s. 424 (2001)

⁵⁷ Bardhan s. 1330 (1997)

⁵⁸ Goel, Rich s. 273 (1989)

⁵⁹ Denna klassificering av korruption är vanlig i litteraturen, dock använder sig artikelförfattarna sig av olika namn på företeelsen som: "corruption with and without theft" (Shleifer och Vishny), "collusive corruption" (Bardhan), "according-to-rule transactions" och "against-the-rule transactions" (Husted). I detta arbete används uppsatsförfattarnas egen översättning av Husted's benämning.

⁶⁰ Husted s. 19 (1994); Bardhan s. 1323 (1997); Shleifer, Vishny s. 602 (1993)

⁶¹ Bardhan s. 1323 (1997)

⁶² Artikelförfattarnas fria översättning av: "Price or market corruption" och "parochial corruption"

⁶³ Scott s. 89ff (1972)

⁶⁴ Husted s. 21 (1994)

Ben-Porath hävdar att vilka transaktioner som går att genomföra till stor del beror på vem man handlar med och vilken relation man har till varandra. Stora investeringar i komplexa strukturer kräver starka kopplingar mellan handelsparterna för att minska riskerna och förhindra informationsasymmetri.⁶⁵ Samma princip gäller vid transaktioner som avser mutor. Rutinärenden där informationsasymmetrin är låg och därmed även transaktionskostnaden; där båda parterna har en klar bild av vad som erbjuds och till vilket pris hanteras bäst av den ”öppna” marknaden. Mer känsliga ärenden däremot, där ofta en mer skraddarsydd lösning krävs, är det av stor betydelse vem motparten är och att man kan lita på personen ifråga.⁶⁶ Detta beror på att när det gäller mutor så ingår man i ett implicit kontrakt som ingen part med lagar och regleringar kan genomdriva vilket gör att man måste helt enkelt lita på att den andra fullgör sin del av avtalet.⁶⁷

Ett sätt att förklara förekomsten av korruption i ett land har varit att endast fokusera på normer, men det har varit en ofullständig förklaring då man ser på empiri. En annan förklaringsmodell har presenterats med hjälp av ett Schellingdiagram (se figur nedan) för att på ett översiktligt sätt försöka förklara varför länder och regioner med tillsynes liknande normsystem ändå har stor variation vad det gäller problem med korruption, samt hur det kommer sig att ett land kan röra sig från ett läge till ett annat utan att normer har förändrats.⁶⁸

Schellingdiagramet visar hur jämvikt är beroende av förekomsten av företeelsen ifråga. Den horisontala axeln visar andelen offentliganställda som anses vara korrupta. Vid origon är ingen korrupt och slutstrecket signalerar att alla är korrupta. Kurvorna M och N representerar marginalnyttan för en korrupt offentliganställd respektive en icke-korrupt. Vad man kan se utifrån kurva N är att det lönar sig mer att vara icke-korrupt än korrupt när det endast är ett fåtal korrupta offentliganställda, men att värdet på att vara ärlig sjunker när andelen korrupta ökar för att slutligen vara negativ då den övervägande majoriteten anses vara mutbara. Kurva M stiger i början när andelen korrupta ökar, detta då risken för att bli fast minskar genom att när korruption blir utbredd inom ett område så blir det svårare att effektivt identifiera vilka offentlighetsanställda som tar mutor⁶⁹. Detta leder till minskade kostnader för att hitta någon

---

⁶⁵ Ben-Porath, Yoram (1980: 1) ”the F-Connection” citerad i Husted s. 21 (1994)

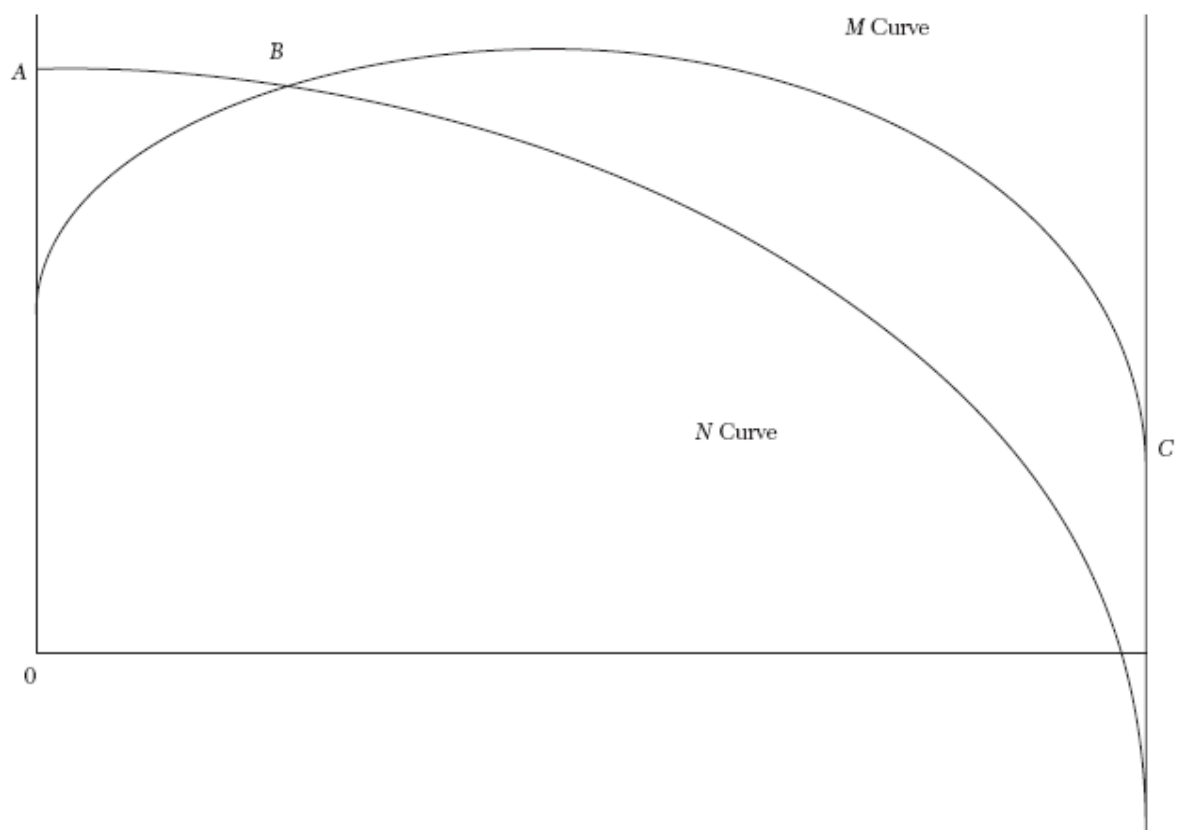
⁶⁶ Husted s. 22 (1994)

⁶⁷ Wei s. 13 (1999); Bardhan s. 1324 (1997)

⁶⁸ Bardhan s. 1331ff (1997)

⁶⁹ Goel, Rich s. 270 (1989)

som är villig att muta en etc. M :kurvan börjar sjunka då det stora andelen mutbara offentliganställda gör att priset på mutan sjunker. Värt att notera är dock att marginalnyttan vid slutpunkten för M alltså är positiv. Modellen har tre punkter A,B och C, varav A och C är konstanta. Vid punkt A är alla offentliganställda omutbara, medans punkt C betecknar ett helt korrupt system där hederlighet inte premieras. Punkt B visar på jämviktsläget då marginalnyttan för båda grupperna är samma. Det räcker dock med att en enda anställd byter grupp för att jämvikten ska rubbas. Diagrammet illustrerar hur viktiga landets initiala förhållanden är för korruptionen.⁷⁰

⁷⁰ Bardhan s. 1331ff (1997)

3.4 Gemeinschaft och Gesellschaft

Den tyska sociologen Ferdinand Tönnies skildrade olika samhällen utifrån ett historiskt perspektiv. Tönnies räknas till den första generationen sociologer och hans mest berömda verk är *Gemeinschaft und Gesellschaft: Abhandlung des Communismus und des Sozialismus als empirische Kulturformen*. Förtitels begrepppar: 'gemeinschaft' och 'gesellschaft' har blivit två viktiga idealtyper inom sociologin och etnologin. Svenska akademiska texter på området brukar använda sig av de tyska orden så därför finns det ingen enhetlig benämning av dessa begrepp på svenska. De kan beskrivas som uttryck för grundläggande skillnader mellan två olika samhällsstrukturer där 'gemeinschaft' står för en gemenskap skapad inom sociala grupper på ett naturligt sätt genom släktband, byalag, värderingar, religion etc. Ett samhällsideal som har sitt ursprung i det gamla bondesamhället. 'Gesellschaft' däremot står för ett konstruerat och instrumentellt samhälle, där människors liv integreras av rent pragmatiska orsaker för att dra nytta av varandra enligt Tönnies. Där sociala relationer bygger på ett ömsesidigt val, snarare än att vara slumpmässiga och redan givna på grund utav gemensam bakgrund. Gesellschaft-samhället började träda fram i Västeuropa i och med industrialiseringen.⁷¹

I Gemeinschaft förblir individerna i grunden förenade trots allt som skiljer dem åt medan de i Gesellschaft förblir åtskilda trots allt som förenar dem. Gesellschaft kännetecknas av att det består av självständiga individer som uppehåller en privat sfär omkring sig och som ansluter sig till kollektivet endast när detta verkar fördelaktigt för honom själv.⁷²

3.5 Blat

De personliga nätverken som frodades och utvecklades under Sovjettiden och överlevt efter självständigheten benämns i litteraturen som *blat*-system. Det kan i korthet beskrivas som vänner och bekanta som är sammanlänkande i ett nätverk där väntjänster och gentjänster utbyts för att lyckas få åtkomst till tjänster och produkter som inte går att få tag på via den officiella vägen. Systemet gav upphov till det ryska talesättet: bättre hundra vänner än hundra

---

⁷¹ Gustavsson s. 5 ff (1996)

⁷² a.a. s. 2

rubel.⁷³ Blat sågs under Sovjetunionens tid som en parallell valuta som löste människors vardagliga problem⁷⁴.

3.5.1 Nyttoblat

Relationer som baserar sig på nyttoblat är varken del av riktiga nätverk eller en del av det klasiska *blat*-systemet. Relationen tenderar att endast vara mellan två personer och den bygger på att man drar nytta av varandra. Under sovjettiden formades en kultur och tradition kring personliga nätverk som fostrade människor till att uppfatta korrupktion som ett vardagligt handlingsätt.⁷⁵ Det ryska språkets vackra omskrivning för denna typ av relation är *vzaimopomoshch*⁷⁶ (ömsesidig hjälp). Man ser varandra mer som kontakter snarare än vänner. Relationer av detta slag skapas oftast genom referenser, att någon ur ens personliga nätverk rekommenderat personen ifråga. Trots att den ömsesidiga hjälpen på inget sätt behöver vara av en engångskaraktär blir man inte upptagen i varandras vänskapskrets. Man turas om att hjälpa varandra. Känner emellertid någon att den inte får ut tillräckligt mycket av utbytet, att den andre inte återgäldar i samma utsträckning eller begär för mycket tjänster så är det inga problem att avsluta samarbetet ifråga.⁷⁷ Detta då nätverk och informella kontakter som kunde mutas var ett sätt att hantera den kommunistiska vardagen. Tankesättet har sedan överlevt, då det visat sig vara ett tillförlitligt system även post-Sovjet.⁷⁸

3.5.2 Vänskapsblat

Detta är den klassiska formen av *blat*-systemet. Detta är vänskapsrelationer som bygger på att man är en del av ett personligt nätverk. En direktöversättning av ryskans *svoi lyudi*⁷⁹ blir personer i cirkeln vilket målar upp en tydlig bild av dessa slutna sociala cirklar. Man interagerar mycket med varandra och tar del av varandras resurser. Det handlar inte bara om rena varor och tjänster, utan en viktig funktion av nätverken är utbytet av information som sker inom gruppen.

---

⁷³ Round s. 80f (2004)

⁷⁴ Ledeneva s. 132 (2008)

⁷⁵ Hayoz, Sergejev s. 6 (2003)

⁷⁶ Ledeneva s. 5 (1998)

⁷⁷ a.a. s. 4ff

⁷⁸ Rose s. 10 (2000); Cook, Rice, Gerbasi s. 29 (2002)

⁷⁹ Ledeneva s. 10 (1998)

*The habit of exchanging information was absolutely crucial and the most widespread tactic of blat. Conversations were all-important, in the neighbor's kitchen, in the office, at celebrations, parties, etc. One just realized who could do what and then it was easy to get in touch, to find mutual interests.*⁸⁰

Då känslor av genuin vänskap tycks finnas vilket skapar starka band mellan medlemmarna i nätverket tycks man delvis dölja den mer krassa *blat*-aspekten av relationen. Detta bidrar dock endast till att göra den än mer effektiv. Detta för att de moraliska förpliktelserna inom nätverket är starka då vänskapsbanden förstärker skyldigheterna mellan personerna.⁸¹ Det byggde på tillit till de andra i nätverket och att de sociala påtryckningsmedlen skulle göra att alla hjälptes åt.⁸² Ju mindre och tätare nätverket är, desto större möjligheter har man med sociala påtryckningsmedel tvinga någon att uppfylla sina löften.⁸³ Dessa nätverk skapas dock inte alltid utifrån vänskap, ofta kan det vara den omvända ordningen. Det finns ett ryskt talesätt: "*Svoi svoemu ponevole drug*" som utläses att människor blir tvingade till vänskap då de tillhör samma cirkel.⁸⁴

Att se *blat* som någon form utav muta är att förenkla bilden då den har så många dimensioner. En tydlig skillnad i denna klassiska form är dock att transaktionerna ifråga kan vara cirkulära. Tjänster kan ske till en i nätverket och gentjänsten kan återbetalas av någon helt annan.⁸⁵ Vad som även är viktigt att ha i åtanke är att återbetalningar inte ska ske omedelbart. Tvärt om, själva andemeningen av *blat*-transaktioner är att man ska hamna i en position som binder alla samman genom att man är skyldig varandra.⁸⁶ *Blat*-transaktioner är alltid oavslutade.⁸⁷ Det får aldrig bli en perfekt jämvikt mellan givande och tagande. Relationen fortgår då det ständigt skiftar vem som är skyldig vem. Det är denna balansgång som binder parterna samman.⁸⁸ Försöker någon att återgälda en tjänst omedelbart ses som att man underkänner de vänskapsband som finns parterna emellan och uppskattas inte, givet att relationen bygger på vänskaps-*blat* snarare än nytto-*blat*.⁸⁹ Att ha förmågan att kunna avläsa vilken typ av relation man ingår med den andre parten är således en mycket viktig del av *blat*-kulturen och

---

⁸⁰ Ledeneva s. 21 (1998)

⁸¹ a.a. s. 7

⁸² Rehn., Taalas s. 242 (2004)

⁸³ Bowles, Gintis s. 11 (2004)

⁸⁴ Ledeneva s. 122 (2008)

⁸⁵ Butler, Purchase s. 36 (2004)

⁸⁶ Ledeneva s. 12 (1998)

⁸⁷ a.a. s. 18

⁸⁸ Schwartz s. 8 (1967)

⁸⁹ Ledeneva s. 17 (1998)

nödvändig för att vara en del av den sociala samvaron⁹⁰ men även vänskaps-blat kräver i slutändan någon form utav utbyte. Man måste vara en bidragande person i nätverket. Dessa nätverk är självreglerande och bygger på ett givande och tagande. Anstränger man sig inte för att bibehålla en balans i långa loppet så faller man tillslut ur nätverket. Detta sker dock oftast först efter en period av visst avståndstagande för att ge en signal till personen ifråga. Gör ingen form utav avbön kan man inte längre räkna med hjälp från nätverket.⁹¹ Om det saknas bra kontaktytor är det svårt att skapa sig ett bra och inflytelserikt kontaktnät. Det smidigaste sättet är genom bra karriärval och därigenom etablera kontakt med nya nätverk.⁹²

Att hjälpa sina vänner låter solidariskt och bra i teorin. Crankshaw skrev: "*Blat stands for the exchange of personal favours and is human and warm. Bribery stands for impersonal corruption*"⁹³ Denna förklaring till skillnaden mellan blat och korruption skrevs 1956. Den idag rådande uppfattningen tycks fortfarande göra gällande att blat-transaktioner är personliga tjänster. Dock menar Ledeneva snarare att korruption är ett naturligt följdproblem av blat då åtskillnad inte görs mellan tjänster du kan göra som privatperson och vad du får göra i egenskap av din yrkesroll. Den starka förpliktelsen man känner till gruppen är ofta starkare än den man känner till lagar och samhället i övrigt. Detta gör att samtidigt som man binder samman gruppen skapar ett än större avstånd till alla utomstående.⁹⁴ Blat har även ändrat karaktär efter Sovjetunionens fall.

[I]n the context of the planned economy, blat was functional as a way to make the rigid constraints of the state more tolerable for ordinary people, guided by socialist, even if distorted, values. Blat's damage to society was limited by its modest goals of personal consumption. But in the context of market reforms, blat-turned-corrupt practices, driven by profit-making motives and a calculating spirit, serve the protagonists of the market transition—businessmen, state officials, and the criminal underworld—rather than the majority of the population, and thus are strongly associated with damage to society.⁹⁵

---

⁹⁰ Ledeneva s. 22 (1998)

⁹¹ a.a. s. 7f

⁹² a.a. s. 23

⁹³ Crankshaw s. 74 (1956)

⁹⁴ Ledeneva s. 17 (1998)

⁹⁵ Ledeneva s 132 (2008)

3.5.3 Maktblat

Korruptionsproblematiken blir extra tydlig när det kommer till makt-blat som är den sista varianten av blat-relationer. På ryska använder man sig av begreppet *bol 'shimi lyud 'mi*⁹⁶ när det talas om vilka personer som utför dessa typer av tjänster. Termen kan utläsas som stora män. Dessa typer utav tjänster kan inte återgäldas och ingen part tycks förvänta sig det. Detta är människor som med liten egen ansträngning kan lösa stora problem för enskilda individer. Ofta handlar det om människor med makt inom det offentliga som kan utnyttja sin position till att ge bort saker som ägs utav staten såsom mark, alternativt särskilda privilegier.⁹⁷

3.5.4 Gåvor

Gåvor är ett viktigt inslag i blat-kulturen. De ska ses endast som symboliska och ges om tjänsten ifråga är för liten eller för stor för att återgäldas på annat sätt. Gåvor har dock mist lite av sin betydelse nuförtiden. Under sovjettiden gav man bort varor det var brist på, som endast gick att få tag på genom kontakter. Själva poängen var att man inte kunde sätta ett monetärt värde på gåvan. Pengar får varken ges eller tas emot då det skulle signalera att det inte var frågan om vänskapsband. Att få pengar ses snarast som en förolämpning. Det finns dock undantag till denna regel. Kontanter får bortskänkas vid lämpliga tillfällen såsom stora högtidsdagar etc.⁹⁸

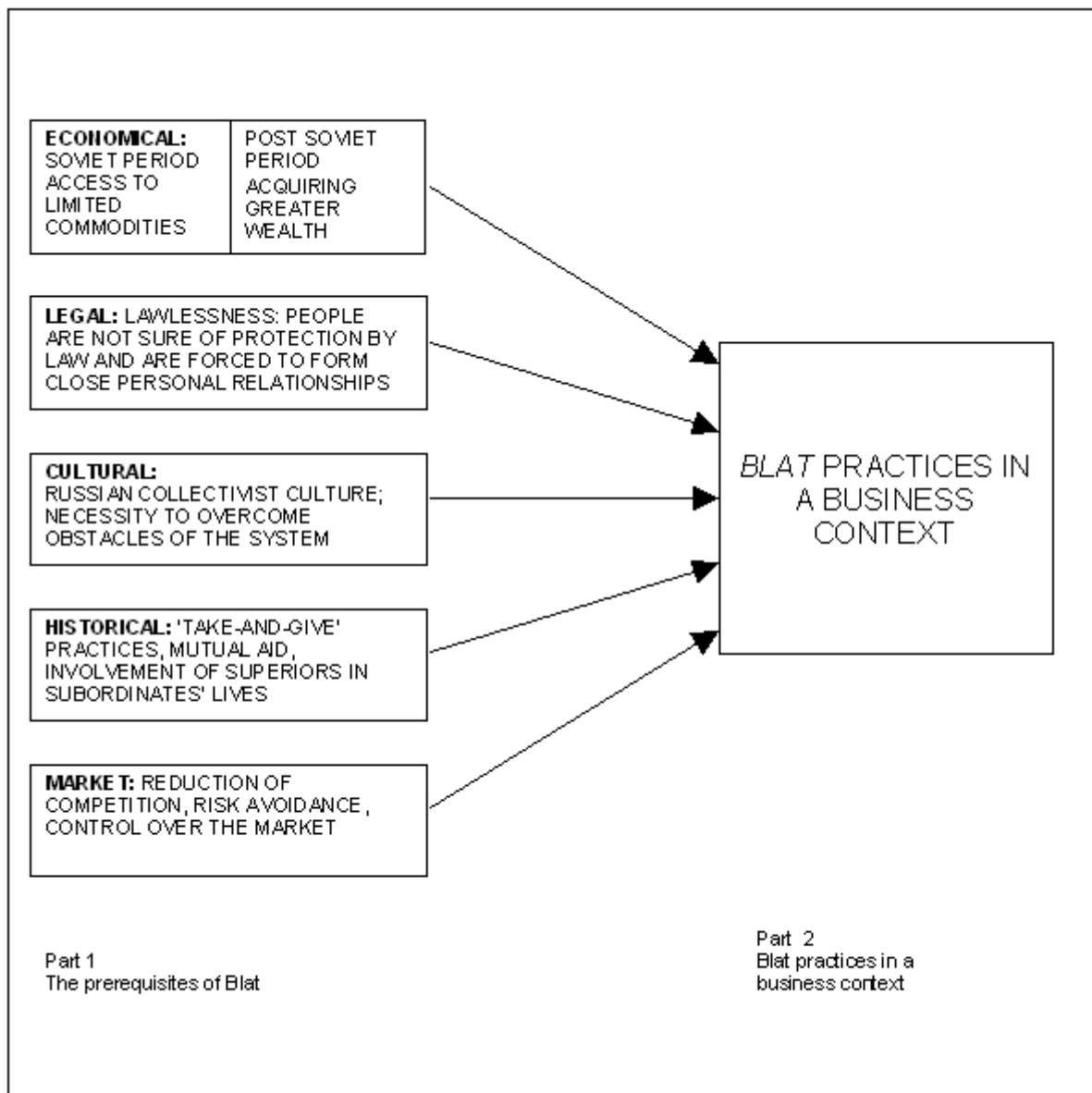
---

⁹⁶ Ledeneva s. 9 (1998)

⁹⁷ ibid

⁹⁸ a.a. s. 10ff

3.5.5 Nödvändiga förutsättningar för Blat

Enligt Butler och Purchase finns det fem viktiga anledningar till varför Blat förekommer. Det finns ekonomiska anledningar såsom att man vill slippa avgifter och spara pengar. Det är även ett sätt att lösa juridiska problem. Då människor kände sig laglösa efter Sovjetunionens upplösning då det inte fanns någonstans att vända sig till som kunde skydda varken dig som person eller dina ägodelar. Det fanns inte heller någon hjälp att finna om någon bryter ett kontakt. Att involvera staten skedde endast då man ville kringgå lagar och regler:

*Entrepreneurs, not having found formal legal protection, are thus obliged to seek special arrangements by buying unlawful services from state officials*⁹⁹.

Om kvaliteten på en vara är svår att uppskatta och svårt att kontraktuellt fastställa, desto viktigare blir motparten anseende och den tillit man har till motparten.¹⁰⁰ Det politiska landskapet i Moldavien är sådant att avtal och kontrakt inte med säkerhet kan användas som underlag för att en objektiv rättegång utan människor tvingas förlita sig på erfarenheter från tidigare utbyten och till motpartens anseende. Att endast förlita sig till ett litet nätverk som familjen är inte effektivt utan snarare resultatet av avsaknaden av någon sorts garant på marknaden.¹⁰¹

Det går dock inte att överskatta betydelsen av både den kulturella och den historiska aspekten av blåt och vad den står för. Den långsamma utvecklingen av ekonomin i östeuropeiska länder kan delvis förklaras av att de länge saknat effektiva institutioner till stöd för tillit.¹⁰² I de postsovjetiska länderna är tillit en bristvara, särskilt i de länderna där institutioner fortfarande är svaga och där de formella och informella band som tidigare höll ekonomin samman har brutits. Detta är inte konstigt då det har skett en omskakande förändring då länderna gick från planekonomi till att över en natt försöka marknadsanpassa sig. De flesta anser att detta har varit en fullständigt nödvändig process, dock innebar upplevelsen av denna övergångsperiod att försiktighet och misstro levde kvar i samhället¹⁰³. Med Sovjetunionens fall försvann mycket av den grundläggande vertikala (staten) och horisontella (breda sociala grupper) tilliten. I ett samhälle som är stabilt och förutsägbart, där reglerna är förutsägbara tenderar människors tilltro att öka.¹⁰⁴

Motsatsen till misstro är förtroende eller tillit och beroende på hur långt ett land har nått ekonomiskt spelar det institutionella tilliten och den personliga tilliten olika stor roll. Höhmann och Welter visar i sin undersökning av tillit i olika länder att det finns väsentliga skillnader mellan Västeuropas mer utvecklade ekonomier jämfört med Östeuropas när det kommer till tillit. I Västeuropa utgör den personliga tilliten en mindre del av det ekonomiska

---

⁹⁹ Levin, Satarov s. 119 (2000)

¹⁰⁰ Kollock s. 340ff (1994)

¹⁰¹ Bowles, Gintis s. 3 (2004)

¹⁰² Sheppard, Sherman s. 433 (1998)

¹⁰³ Raiser, Rousso, Steves s. 1 (2003)

¹⁰⁴ Venesaar, Venesaar s. 31 (2002)

livet till förmån för det institutionella tilliten. I Östeuropa dominerar däremot den personliga tilliten och det personliga nätverket i affärskontakter .¹⁰⁵

In Russia, business deals, founding of companies, investment decisions or cooperation are not done within the framework of official and formal institutions or structures; rather, this is done with the help of friends, relatives, or colleagues¹⁰⁶.

I de förre detta Sovjetrepublikerna föll förtroendet till än lägre nivåer i och med att Sovjet föll. Detta skedde inte bara för att förutsägbarheten i interaktionen med staten försvann. Att de institutioner som invånarna tidigare kunde vända sig till inte längre var behjälpliga. Att drömmen om planekonomins stabilitet gick i kras. Även de informella banden av tillit mellan människor slets sönder. Den enorma sociala kreativa förstörelsen som skedde under denna period inom hela östblocket gjorde att man inte längre kunde förlita sig på gamla allianser och grupperingar. Misstroendet och försiktigheten ökade markant i dessa länder.¹⁰⁷ Den förhärskande åskådningen inom post-sovjetstudier gör gällande att det skulle ha bildats ett institutionellt vakuum i och med sönderfallet och detta skulle ha inneburit någon form utav socialt tabula rasa. Grabher och Stark hävdar att så inte var fallet. Det handlade snarare om en omstrukturering av de sociala nätverken.¹⁰⁸ Att privatiseringsvågen som svepte över Östeuropa inte eliminerade banden mellan människor i nätverken, utan snarare knöt om dem¹⁰⁹. Undersökningar påvisar att de sociala nätverken är mindre och mer stängda i övergångsekonomier än i marknadsekonomier, där det finns en mer generell tillit till nätverksmedlemmarna.¹¹⁰ Ett sätt att öppna upp nätverken är genom att använda sig av mellanmän som en brygga mellan olika slutna nätverk.¹¹¹

Den sista anledningen som Butler och Purchase nämner har de döpt till marknad. Det handlar om att använda sig av nätverken för att få information, kontakt med potentiella affärspartners, skriva lukrativa kontrakt etc. Minska affärsriskerna genom att endast handla med människor

---

¹⁰⁵ Höhmann, Malieva s. 17f (2002)

¹⁰⁶ a.a. s. 16

¹⁰⁷ Raiser s. 1 (2003)

¹⁰⁸ Grabher, Stark s. 10 (1997)

¹⁰⁹ McDermott s. 92 (1997)

¹¹⁰ Raisere et. al. s. 10 (2001)

¹¹¹ Cook, Rice, Gerbasi s. 2 (2002)

inom nätverket för att försäkra sig om att de är tillförlitliga.¹¹² Desto frekventare utbytet av tjänster eller produkter sker inom nätverket desto lägre blir kostanden för informationsinsamling om motparten.¹¹³

4. Empiri

Här beskriver vi landets moderna historia, resultatet av våra intervjuer och våra personliga erfarenheter från våra resor till Moldavien

---

Det stora runda brödet bryts och till gästernas stora förtjusning står bruden med den största biten i handen. Ödet har just beslutat vem av makarna som i framtiden kommer att bestämma i den nybildade familjen. Ett utsökt utformat leksakshus skickas runt bland borden och Nanash öppnar det avtagbara taket och lägger utan synligt betänkande ner \$5000 US i huset och skickar vidare till nästa gäst vid honnörbordet. Att adoptera ett brudpar förpliktigar.

4.1 Förstudie

Moldavien har som alla övriga före detta Sovjetrepubliker upplevt ett starkt totalitärt styre och även om det grövsta förtrycket försvann efter Stalins bortgång så har de historiska upplevelserna lämnat ett stort avtryck hos moldaverna. Under andra världskriget var Moldavien under lång tid ockuperat av nazist Tyskland och moldaver kom att slåss för båda sidorna under kriget. Efter röda armens intåg skedde utrensningar av politiska motståndare och andra ”opålitliga element”. KGB och dess företrädare var speciellt aktiva i sovjetrepubliker vars lojalitet kunde ifrågasättas men det är svårt för forskare att utreda omfattningen eftersom arkiven fortsatt är stängda. Paralleller kan dock dras till andra länder inom sovjetsfären där det finns fler tillgängliga källor. I Östtyskland så hade STASI bevakat och åsiktsregistrerat 10 procent av befolkningen.¹¹⁴ För att effektivt kunna övervaka befolkningen så räckte inte ens säkerhetstjänstens resurser utan en stor del av befolkningen var på ett eller annat sätt delaktig i att lämna information eller hålla sina grannar under uppsikt. Under 1980-talet beräknas en av åtta människor officiellt ha hjälpt STASI att samla

---

¹¹² Butler, Purchase s. 47ff (2004)

¹¹³ Bowles, Gintis s. 11 (2004)

¹¹⁴ Paldam, Tinggaard Svendsen s. 7 (2000)

information. Så mycket som 30 procent av den östtyska befolkningen hade uppskattningsvis någon gång under livet varit säkerhetstjänsten behjälplig.¹¹⁵

Delaktighet i det offentliga livet var till största delen styrd och kontrollerat av kommunistpartiet. Moldaverna deltog i allt mindre utsträckning under Sovjettiden utan umgicks hellre i den privata sfären av släkt och nära vänner eller i harmlösa grupper som ägnade sig åt t.ex. kulturella aktiviteter. De offentliga institutionerna beskrevs som främmande och ibland infört som ett led av den uppfattade ockupationen av ryssarna. Medlemskap i fotbollsklubbar eller liknande icke-politiska medlemskap avstods från eftersom de kunde utsättas för polisk infiltration.¹¹⁶ Sovjetunionens sönderfall skapade en stor osäkerhet över framtiden vilket fick offentliga tjänstemän att börja stjäla statliga tillgångar i mitten av 1980-talet och därmed ytterligare bryta sönder det statliga maktmonopolet. Den nästan fullständig privatisering av statliga tillgångar erbjöd kortsiktiga inkomster för personer på de högsta offentliga positionerna att använda sin makt att berika sig själv, familjemedlemmar och vänner. De förskingrade statliga tillgångarna skapade ofta grunden för personliga ekonomiska maktbaser som med tiden blev tillräckligt mäktiga för att direkt kunna påverka den politiska dagordningen. De nätverk som skapades mellan de offentliga tjänstemän och den privata sektorn ombildades successivt och kom efter Sovjetunionens upplösningar att mer likna ett löst sammanhållet företag¹¹⁷.

Planekonomi är ett annat arv vars påverkan är svåranalyserad. Produktplaner för industrin beslutades av statliga myndigheter men övervakning av hur fabriker uppfyllde produktionskvoterna var begränsade, speciellt under budgetåret. För att få tillgång till eller anpassa produktionskvoterna till rimliga nivåer krävdes goda myndighetskontakter och genom förhandling kunde bättre villkor uppnås. Detta skapade ett nära förhållande mellan företag och myndighetspersoner som man fortfarande finner spår av i det moldoviska samhället¹¹⁸. Den poliska styrningen av ekonomin utvecklades under den ryska revolutionen för att hantera den otroliga belastningen på samhället under första världskriget och den ryska revolutionen. Planekonomi kan under denna tid haft en legitimitet men när det blivit en totalitär trosatts som fortsatte efter kriget tappade den mer och mer av sitt folkliga stöd tills folk helt tappade

---

¹¹⁵ Gallatly s. 955 (1996)

¹¹⁶ Elster, Offe, Preuss, s. 57 (1998)

¹¹⁷ Solnik s. 43 (1998)

¹¹⁸ Greif, Kandel s. 291-293(1994)

tilliten till de statliga institutionerna¹¹⁹. Sovjetunionens sönderfall bara ökade människors misstroende mot staten. Statligt anställda saknade incitament för att göra sitt bästa i allmänhetens tjänst men de anställda saknade även ofta resurser och kompetens att hantera människors krav på staten¹²⁰.

Det var ofta nödvändigt för statliga bolag i planekonomin att lösa saker smidigare via inofficiella vägar. Ofta var leverantörerna otillförlitliga och företagen var helt enkelt tvungna att finna informella leverantörer för att överhuvudtaget kunna fungera. Genom detta uppstod informella nätverk och en svart ekonomi. Företagen kunde anställa en så kallad *tolkach*, en person som kunde fixa och införskaffa vad företaget behövde.¹²¹ Dessa personer största tillgångar var att de ingick eller hade kontakt med ovanligt många olika blatnätverk. Istället för att inkräva gentjänster från släkt eller vänner så kunde de använda sig av bekanta eller vänner vänner för att få tillgång till produkterna eller tjänsterna som behövdes. Makt spelade en mindre roll utan det var sociala egenskaper som tillit och trovärdighet som var avgörande för att tolkacherna skulle kunna få tillgång till så många nätverk¹²² Flexibiliteten och de informella beslutsvägarna av blatsystemet medverkade till att företag i planekonomin kunde fungera. Gränsdragningen mellan blat och den svarta marknaden kunde många gånger vara hårfin men i blatsystemet behövde inte pengar byta hand. Det handlade om att utföra tjänster inom nätverket utan att vara säker på att man någonsin skulle kunna få något tillbaka.

Dessa nätverk lever kvar i dagens Moldavien om än i annan form. Numera är familjen i centrum för nätverken och nästan samtliga medborgare har familjemedlemmar som arbetar utanför landet och skickar hem pengar till släkten i Moldavien. Uppskattningsvis en tredjedel av alla inkomster till landet kom genom pengar skickade från utlandet 2006 vilket gör det till världens näst mest arbetskraftsexporterande land.¹²³

Sammanfattningsvis verkar kommunismen ha lämnat som ett arv uppfattningen att medan varje individ kan dra nytta av informella sociala kapital, skulle få medborgare återvända till medborgardeltagande grupper och andra former av formella sociala kapitalet. Trots potentiellt mycket hög avkastning på aktiviteter som höjer den allmänna tilliten är det svårt att påvisades

---

¹¹⁹ Raiser s. 7 (1999)

¹²⁰ Rose, Mishler s. 18ff (1993)

¹²¹ Hänvisning från Alf Rehn och Saara Taalas till Pirker, Lepsius, Weinert, Hertle, 1995, *Der Plan als Befehl und Fiktion: Wirtschaftsfürund in der DDR* (Opladen: Westdeutscher Verlag)

¹²² Rehn., Taalas s. 241f (2004)

¹²³ Bertelsmann Transformation Index (BTI) . s. 3 (2008)

ett ökat intresse för gemensamma medborgaraktiviteter. Detta är en möjlig anledning till att undersökningar som jämför korruption och rättsstatsprincipen i de olika länderna som regel placerar sig övergångsekonomierna även efter utvecklingsländer med liknande inkomstnivåer.¹²⁴

4.2 Fältstudier

Moldaviens utbredda korruption är något som tas på största allvar både inom och utanför landets gränser. Mycket av det vi inledningsvis såg som korruption uppfattades av det stora flertalet av intervjuade som en manifestation av ett sätt att handla och göra affärer som grundar sig på historia, politik, kultur, språk, etnicitet och ekonomi, snarare än korruption. Detta relativistiska försvar är även tämligen vanligt i västerländsk litteratur, till exempel att gåvor till affärsmän och statliga tjänstemän inte är en muta, utan en naturlig del i ett affärsförhållande som vi i väst bara inte är vana med, men bör respektera. Vi fann det improduktivt att gå i polemik med denna uppfattning då vi liksom moldaverna har svårt att definiera korruption då mycket i vår mening ligger i en gråzon. Vi valde istället att endast försöka beskriva ett fenomen utan att alltför tydligt rubricera handlingen ifråga och mer fokusera på de reella problem som kan uppstå på grund av handlingarna ifråga.

4.2.1 Gåvor

”Det behöver inte vara pengar. Det kan vara att se till att en son eller dotter får studera på ett bra universitet utomlands eller att ge en väns släkting jobb.”¹²⁵ Gåvor spelar en viktig roll i Moldavien och ”ju rikare man är desto större gåvor bör man ge. Det är ju bara naturligt.”¹²⁶ Även politiker och tjänstemän som vi intervjuade menar att det är självklart att hjälpa en vän om man kan genom sitt arbete¹²⁷. Var gränsen för det oetiska går för tjänstemannen på finansdepartementet är oklart men ”pengar kan jag aldrig ta emot”¹²⁸ däremot skulle han i vårt hypotetiska exempel kunna ta emot en båt eller resa från vänner. ”Alla vet att jag kan tjäna

---

¹²⁴ Suhrcke s. 45ff (2000)

¹²⁵ Ciobanu

¹²⁶ Ruzvan

¹²⁷ Ghenadie, Ciobanu, Chiril

¹²⁸ Vladislav

mycket mer pengar i det privata näringslivet men för vårt lands framtid arbetar jag för staten”¹²⁹.

Att inte ta emot pengar var ett återkommande tema. Pavel berättade en anekdot från när han var liten och hans far fick ett kuvert med pengar skickade till sig som tack för hjälpen. Pavel vet än idag inte vad fadern hade gjort för någon tjänst, men vad han däremot livligt kommer ihåg var hur upprörd fadern hade blivit över denna skymf. Vilket Pavel verkligen kan förstå idag när han är äldre. ”Att med glädje göra en tjänst åt en vän och sedan bli belönad med ett kuvert med pengar är en fruktansvärd förolämpning. Att återgälda en tjänst med pengar är en tydlig markering att man inte värdesätter vänskapen.” Historien slutade med att fadern tvingade Pavel att gå och lämna tillbaka pengarna, instoppade i samma kuvert som de kom i. Vänskapen de båda männen emellan var dock aldrig densamma. ”Familjen som gav pengarna kom inte över lika ofta som förut. Jag vet inte om det var min pappa som sade upp bekantskapen eller om det var de som gjorde det i och med kuvertet ifråga.”¹³⁰

Även uppsatsförfattarna fick problem med monetär återbetalning under vår tid i Moldavien. Vi ville gärna betala för oss, för vårt boende och uppehälle. Ersätta dessa gästfria människor om så bara för de extra bensinkostnader och restaurangnotor som vi förorsakade dem. De symboliska gåvorna vi hade med oss till våra värdar kunde knappast kompensera och med tanke på att vi flertalet gåvor från våra värdar då vi lämnade så stod vi bara än mer i tacksamhetsskuld. Det kändes onekligen som att vi utnyttjade våra generösa värdar. Det är dock inte endast besvärligt med att ge bort pengar i Moldavien, även att ge bort presenter måste ske med finess. ”För i tiden var det enkelt att veta vad man skulle ge bort. Det mesta här i landet var billigt att köpa, men svårt att få tag på. Folk var tacksamma för det allt. Nuförtiden finns allt att köpa, givet att man är villig att betala. Vad ger man då?”¹³¹

Samtal och umgänge över vin tycktes vara en viktig del av samhällslivet i Moldavien. Att samlas i varandras vinkällare och provsmaka årets skörd medan man diskuterar tycks vara ett vanligt sätt att mötas upp. Uppsatsförfattarna fick själva erfara detta vid varje besök i, ett för

---

¹²⁹ Vladislav

¹³⁰ Pavel

¹³¹ Baba

oss, nytt hem eller kloster. Då vi frågade om detta bruk fick vi förklaringen av samtliga att det var ett sätt att låtsamt umgås och kunna utbyta information och idéer¹³².

Inom vänskapskretsen hjälper man varandra med det man har att bidra med. ”Jag har en vän på inrikesministeriet som utfärdat en polislegitimation till mig. Jag använder den ytterst sällan men den kan komma till nytta när man stoppas av polisen eller liknande.”¹³³ Inflytande kan även vara ett sätt att komma åt andra väntjänster. ”Min gudfar är ansvarig för utfärdandet av bilregistreringsskyltar i Moldavien och många önskar ett speciellt numer vilket jag kan erbjuda som väntjänst för de som hjälper mig”¹³⁴. Ibland kan släktens och vännernas inflytande bara göra livet smidigare. ”Färdas man från Rumänien till Moldavien får man stå i bilkö i timmar för att passera gränsen men jag har en högt uppsatt vän inom tullverket så jag ringer honom så kan jag använda diplomatfilen vilket innebär att jag är över gränsen på 10 minuter”¹³⁵. ”Jag reser mycket utomlands för företaget och jag har genom vänner lärt känna flygplatschefen. Vi är vänner så jag köper oftast med mig utländska cigarrer som är svåra att få tag i. När jag höll på att missa planet förra året kom vår vänskap till användning. Jag ringde flygplastschefen och berättade att jag skulle bli försenad så kvarhöll han planet för att jag skulle kunna hinna med”¹³⁶,

Det går även att använda gåvor på ett lite mer direkt sätt. Vitalie berättade om när han höll på med en stor kontraktsförhandling där han och motparten inte kunde komma överens om de slutgiltiga detaljerna. De tog en paus på fredagseftermiddagen för att återuppta förhandlingarna på måndagen. Under helgen ser Vitalie till att vara på samma födelsedagsfest som sin motpart och ha med sig inte bara en present till värden utan även till mannen han var i förhandling med. Motpartens present överlämnade han när den andre stod omringad av folk och knappast kunde vägra att ta emot den. Särskilt inte då Vitalie hävdade att presenten ifråga inte var från honom, utan från en av deras gemensamma bekanta som ingick i samma nätverk som motparten. Förhandlingarna kunde smidigt avslutas redan vid lunchtid på måndagen då motparten visade sig mer flexibel.¹³⁷

---

¹³² Saşa, Iosif, Vitalie, Ruzvan

¹³³ Dumitru

¹³⁴ Vitalie

¹³⁵ Dumitru

¹³⁶ Ruzvan

¹³⁷ Vitalie

Exempel på mer sofistikerade fall som hamnar i gråzonen mellan gåva och muta är att affärsmän väljer att skänka saker till presidenten eller i presidentens namn. Ett besök i världens största underjordiska vinkällare, Cricova, där grundarna hade valt att inreda ett speciellt lagerutrymme för den dåvarande moldaviska president Voronin och ett för Vladimir Putin där exklusiva viner lagrades för deras räkning. Ett liknande exempel är det historiska museet där föremål har skänkts till president Voronin för att sedan doneras till museet. Att kunna återköpa historiska föremål från Moldaviens historia ger stor respekt. Landet präglas av en gåvokultur. När vi reste genom och besökte kloster och kyrkor skulle det bjudas på vin eller konjak, DVD filmer och andra gåvor skulle överlämnas. En familj vi bodde hos hade skänkt en ny bil till det närmaste klostret och Moldaviens religiösa arv håller på att återuppbyggas och restaureras med hjälp av affärsmän som skänker miljoner dollar varje år till kyrkorna. Överallt man reser i landet syns tecken på den ekonomiska stagnationen såsom sönderfallande fabriker, åkrar i träda och frånvaron av byggkranar i städerna. När det kom till kloster och kyrkor däremot var bilden en annan. Dessa restaureras och byggs i en snabb takt.

4.2.2 Nätverk

Bröllop och dop är viktiga begivenheter i Moldavien och det ses som en möjlighet att knyta närmare vänskapsband med affärsbekanta och vänner samt upprätthålla nära kontakt med släkten. En central del är gudföräldrarna, Nash eller Nanash, som ger bort brudparet. De, liksom nästan samtliga andra gäster, inbjuds av föräldraparen och består i huvudsak av deras vänner och affärsbekanta. Gudföräldrarna har inte bara en symbolisk funktion utan förväntas hjälpa brudparet genom hela livet. Därför väljer föräldrarna ekonomisk starka och framgångsrika gudföräldrar till brudparet. Det är normalt att gudföräldrarna är ett gift par i föräldrarnas ålder. Även de andra inbjudna gästerna förväntas bidra till brudparet ekonomiskt. På det bröllop som vi besökte ansågs det att varje normal gäst ge 100 dollar eller 100 euro i ett kuvert till bröllosparet. Ju närmare man sitter brudparet desto mer förväntas gästerna bidra med. På det bröllop vi besökte så gav gäster vid huvudbordet upp till 5000 dollar i gåva. Gudföräldrarna förväntas bidra med mest till brudparet ekonomiskt vid bröllopet.

Vid dop får moldoviska barn flera gudföräldrar som blir centrala. ”Jag har tio gudfäder men jag tror det är ovanligt många, min äldre bror har bara sex”¹³⁸ Att ha många gudföräldrar är en tradition som framförallt förekommer i förre detta sovjetrepubliker. I grannlandet Rumänien så har barnen normalt bara ett par gudföräldrar. Anledningen till att moldaviska barn får så många är troligtvis av traditionella skäl men det verkar även finnas en riskspridningsaspekt i valet. ”Livet är komplicerat och det kan uppstå oväntade situationer. Min son har sex gudföräldrar för man vet aldrig vad som händer. Han träffar aldrig ett par för att vi har hamnat i konflikt med varandra, då är det bra att ha flera.”¹³⁹ En annan anledning som vi fick höra var att eftersom det är en hedersutnämning att bli gudföräldrar så är det också känsligt och för att undvika att stöta sig med vänner och bekanta som förväntar sig att bli gudföräldrar så väljer man samtliga.¹⁴⁰

Det var självklart att alla gudföräldrar ska dyka upp på sina gudbarns födelsedagar och spendera dagen med de andra i den väl utvalda skaran. Då man inte bara träffade familjen ifråga utan även de andra gudföräldrarna och de flesta vi pratade med tycktes se gudbarnens födelsedagar som ett utmärkt tillfälle att skapa bättre kontaktytor och knyta nätverket mer samman.¹⁴¹ ”Skulle någon av mitt barns gudföräldrar tacka nej till ett barnkalas utan en riktigt bra anledning, så skulle jag undra vad som har hänt och fråga min man vad han har gjort för något dumt.”¹⁴²

Moldavien har två officiella språk, ryska och moldaviska. Moldaviska är samma språk som rumänska men i Moldavien så har man uppfattningen att i Rumänien pratas moldaviska och inte tvärt om. De flesta medborgare pratar båda språken men det finns en generell uppdelning i var respektive språkgrupp bor. De rysktalande finns i huvudsak i de östliga delarna mot gränsen mot Ukraina men det finns också gott om ryssbyar som har skapats under befolkningsförflyttningarna. Det finns ett stort utbyte mellan de båda grupperna men man föredrar att göra affärer inom den egna befolkningsgruppen. När man besöker platser i Moldavien, oavsett om det är privata hem, företag eller kloster, så skall en välkomst drink utbringas. De som talar moldaviska skålade till ”noroc” vilket betyder till din hälsa medan motsvarande uttryck på ryska är ”na zdoróvye”. Genom skålen får man direkt en uppfattning

---

¹³⁸ Pavel

¹³⁹ Ruzvan

¹⁴⁰ Baba

¹⁴¹ Vitalie, Ruzvan, Iosif, Gabriella

¹⁴² Gabriella

om etniciteten vilket även påverkar affärslivet. ”Vi arbetar inte med rysstalande”¹⁴³.

Förklaringen till beteendet var att det var enklast så. Ofta inleds samtal utifrån frågan var i Moldavien man kommer från och därefter försöker man finna gemensamma vänner och bekanta. Detta då ”det är viktigt att visa att man inte kommer direkt från gatan, utan att man har ett bra kontaktnät”¹⁴⁴.

Kontakter är avgörande både i affärslivet och i politiken. ”Jag har jobbat som jurist för det största bensinbolag i Moldavien. Jag arbetade mycket med etableringen av nya bensinstationer och att få godkännande för byggplanerna. Hur som helst så tar det väldigt långt tid att gå den officiella vägen för att få tillstånden godkända. Som tur är så har vår ägare ett stort nätverk och många vänner som är villiga att hjälpa till för att påskynda processen och kände han ingen i den aktuella staden så fanns det alltid någon bland hans vänner som kände någon som var skyldiga en väntjänst. Ibland kunde vännerna användas för att försvåra för konkurrenterna att etablera sig. De kunde dra ansökta tillstånd i långbänk och processen kan dra ut flera år. Jag är övertygad om att våra konkurrenter gjorde på liknande sätt men eftersom vi var störst så hade vi också flest kontakter.¹⁴⁵ ”Numera finns det egentligen inga lokala konkurrenter utan det är stora ryska och rumänska bensinbolag som har börjat etablera sig. ”De förstår också det viktiga med långsiktiga relationer och ryssarna etablerar sig i områden där det finns gott om rysktalande. Jag vill inte gå in på hur relationerna har skapats men självklart hjälper vänner varandra.¹⁴⁶ Ett sätt att knyta nya kontakter är gemensamma intressen. ”Jag lärde känna många bra personer när Căpriană (kloster ca 40 km nordväst om huvudstaden) skulle återbyggas. De behövde sponsorer och vi var fjorton personer från olika branscher som betalade merkostnaden av restaurationen”¹⁴⁷. ”Vi träffas fortfarande och diskutera politik och tre av sponsorerna har köpt en gemensam vingård som skall tillverka kvalitetsviner för den europeiska marknaden.”¹⁴⁸ Det finns inte bara fördelar med att vara med i ett stort nätverk. Ibland kan man bli tillfrågad att göra saker man inte känner sig bekväm med. Att vägra utföra en tjänst till människor inom det egna nätverket tycks dock ej vara socialt accepterat.¹⁴⁹ ”Jag kan ljuga en aning. Säga att jag misslyckats eller av någon anledning inte kan hjälpa. Ofta frågar inte heller folk rätt ut och då kan man välja att inte

---

¹⁴³ Dumitru

¹⁴⁴ Vladislav

¹⁴⁵ Gabriella

¹⁴⁶ Gabriella

¹⁴⁷ Iosif

¹⁴⁸ Iosif

¹⁴⁹ Iosif

uppfatta. Men att säga nej till en direkt förfrågan från en vän, det gör man bara inte.”¹⁵⁰ Att slingra sig undan från att hjälpa andra är inte ett bra alternativ då man på så sätt framstår som en mindre värdefull kontakt.¹⁵¹

När Moldavien utropade sig som självständigt utbröt en privatiseringsvåg utan dess like för att anpassa landet till marknadsekonomi. ”Staten sålde ut folkets tillgångar till vänner och släktingar efter självständigheten. Moldavien var ett laglöst land, där alla bara såg till sig själva och hur de kunde utnyttja situationen.”¹⁵² Det gällde att känna de rätta människorna och få utväxling av dessa kontakter. Hade man de rätta kontakterna så kunde man köpa fabriker etc. för under marknadsvärde. ”Det var genom en högt uppsatt släkting jag och mina kompanjoner kunde köpa loss den här fabriken t.ex.”¹⁵³. Att ha ett väl fungerande nätverk omkring sig gjorde inte bara att man kunde dra nytta av situationen som uppstod efter Sovjetunionens fall, samt så var nätverket var även essentiellt för att inte råka illa ut i det nya samhällsklimatet. Vi fick följande historia av en jurist på ett av de stora bensinbolagen som etablerat sig i Moldavien. Marknadsekonomin ledde till att företagen började agera annorlunda från tidigare. Plötsligt skulle vi börja tjäna pengar och expandera. För detta behövdes mark för att bygga nya bensinstationer. Vi brukade lägga ett bud på marken, men om personen ifråga vägrade sälja så användes vi pengar och inflytande till att få folk inom den statliga verksamheten att skriva över lagfarten till oss. Det fanns inget lagligt skydd för människor att försvara sina tillgångar. Även om Moldavien inte är ett fullt lika laglöst land idag så är det fortfarande viktigt att ha ett skyddande nätverk kring sig. Saşa berättade om en bilolycka han blev vittne till året innan. En motorcyklist körde rakt in i en stillastående skåpbil. Turligt nog skadades ingen person allvarligt dock fick fordonen skador. Det var tämligen uppenbart att felet låg hos den synbarligt påverkade motorcyklisten. Något som även polisen som kom till platsen tycktes hålla med om då de skrev rapport och tog vittnesmål från de många personer som hade bevittnat olyckan. När Saşa sedan skulle vittna om saken i domstol några månader senare var den offentliga linjen plötsligt en annan. I denna nya version var det istället ägaren till den stillastående skåpbilen som ansågs ha förorsakat olyckan. Istället för att få ersättning fick den stackars mannen tillslut både betala dryga böter och fick sitt körkort indraget, allt medan motorcyklisten slapp undan utan påföljd. Saşa lät resignerad

---

¹⁵⁰ Ghenadie

¹⁵¹ Iosif

¹⁵² Pavel

¹⁵³ Pavel

då han sa att ”Det gäller inte bara att ha vänner som kan göra saker för en, det är minst lika viktigt att ha vänner som ser till att det inte görs saker emot en.”¹⁵⁴

”Jag kommer från en region som stöttat liberalerna de senaste valen, vilket har gjort det betydligt svårare att få kontakt med de rätta människorna i regeringen. De satsar hellre statens pengar i regioner där de har ett starkt stöd och stödjer företag och företagare som inte tillhör oppositionen. Givetvis har jag fortfarande kontakter på ministerierna och min svåger är inrikesminister men det var lättare förr.”¹⁵⁵ Staten har tvingat några av dem som fick de största vinsterna vid utförsäljningen att sälja tillbaka företagen. En av dessa är ledare för ett oppositionsparti som också råkar vara son till Moldaviens första president efter självständigheten¹⁵⁶. ”Tyvärr är den allmänna uppfattningen att den första regeringen var korrupt och den nuvarande regeringen har tvingat mig att sälja av mina tv-bolag till ynkligt låga summor bara för att gynna sina egna och skapa illusionen att det görs något för att minska de ekonomiska och sociala klyftorna i Moldavien.”¹⁵⁷

4.2.3 Ekonomi och korruption

Korruption är inte direkt ovanligt i Moldavien. Vi fick möjlighet att beskåda en del vardags korruption. Ett exempel var att polisen stoppade en bil utanför vårt fönster. Efter en viss diskussion överlämnades något till polismännen som gjorde att polisen fortsatte sin patrullering utan att utfärda några böter.

Ett annat exempel på den omfattande korruptionen som var mer tydligt utbredd under 90-talet är de regionala myndigheterna för utfärdande av olika tillstånd. Tillstånd såsom födelsebevis, äktenskapslicens, licens för att få förvärva mark samt körkort och liknande. Dessa typer av tillstånd ansvarar varje myndighet själva för och det tycks fortfarande inte finnas någon tydlig statlig översyn på detta område. Kostnaden för tillstånd är flytande, du betalar beroende på område och vem du är alternativt känner. ”Det gäller att ansöka i någon av de mindre städerna där du känner någon. Väljer du istället att göra det i Chişinău utan kontakter så kommer kostanden tiofaldigas.”¹⁵⁸ Tillståndsmyndigheten skall i princip vara självförsörjande eller

---

¹⁵⁴ Saşa

¹⁵⁵ Pavel

¹⁵⁶ Chiril

¹⁵⁷ Chiril

¹⁵⁸ Saşa

visa ett överskott men i Nisporeni gick korruptionen och inkompetensen så långt att den myndigheten redovisade nästan inga intäkter för åren 93-94. Detta resulterade i att den ansvariga personen ställdes inför rätta. En av de få tidiga undantagen för då ledande myndighetspersoner som har ställts inför rätta och dömts för bestickning. Numera har varje myndighet, från statlig till kommunalnivå en brevlåda där missnöjda medborgare anonymt kan lämna klagomål om hur de har blivit behandlade eller om de tvingats betala mutor. Det är ytterst sällan det finns något att vittra från dessa låder även om det är allmänt känt att korruptionen och maktmissbruket är omfattande. ”Det var tidigare inte ovanligt att sökande av olika myndighetsbeslut inkluderade pengar med sina ansökningshandlingar”¹⁵⁹. ”Det förekommer allt mer sällan då det kan orsaka problem både för den sökande som den myndighetsansvariga.”¹⁶⁰

Några månader innan valet till parlamentet i april 2009 bestämde sig den förra regeringen för att visa sig ta krafttag gentemot korruptionen i landet. Då trafikpolisernas system med mutor var så väletablerat och gruppen har begränsat inflytande så var den en tacksam måltavla. Om korruptionen minskade eller inte, är svårt att uppskatta. Däremot blev den mindre tydlig i det dagliga livet. ”Stoppades man av en polis så var det bara att öppna plånboken och betala, nu är det faktiskt poliser som har avskedats för att tagit emot pengar.”¹⁶¹ Poliserna behövde nu vara vaksamma på att personerna i bilarna kanske inte var vanliga privatpersoner utan utsända för att avslöja korruption med dolda kameror och att pengarna de tar emot kan innebära åtal och avsked. Det gjorde att transaktionen behövde förändras, enkla pengatransaktioner var inte tillräckligt säkra för att polisen skulle våga ta emot det. Istället började bilisterna erbjuda presenter. ”Det behöver inte vara speciellt dyrt. Jag har alltid lite reklamgrejer från tv-stationen att dela ut om jag blir stoppad och jag kommer då alltid undan med en varning.”¹⁶²

I vår enkätundersökning framkom det att en övervägande majoritet av de tillfrågade såg korruption som skadligt för landet ekonomi. Nu var svarspersonerna ifråga välutbildade, relativt unga personer inom finansindustrin, men våra intervjuer tyder på att det är en uppfattning som delas av många. Korruption är något negativt som gemene man vill ska försvinna. Tyvärr så blir livet mycket problematiskt om man inte betalar blåt. ”Skattepolisen vill ha pengar till en insamling och avstår man från ett bidrag så kan man räkna med att man

---

¹⁵⁹ Ghenadie

¹⁶⁰ Ghenadie

¹⁶¹ Vitalie

¹⁶² Vitalie

kommer på en prioriterad lista och får besök. De kommer alltid hitta något och om man inte betalat blat, så får man böter. Så är det överallt”¹⁶³.

”Jag vill inte beblanda mig med mutor men det är en naturlig del av affärslivet. När jag importerar bildelar så har jag en kille som sköter leveransen. Han får betalt för transporten vilket inkluderar pengar för att muta tullpersonal så att transporten kommer igenom i tid. Hur mycket han sedan väljer att betala i muta bryr jag mig inte om. Om det blir billigare så tjänar han mer pengar och om det blir dyrare så står han för risken.”¹⁶⁴ Det är samma sak som för utresetillstånd. ”Utan muta kan det ta flera veckor att få tillståndet men betalar man 20 EUR var till de två tjänstemännen som skall godkänna handlingen och stämpla den så kan handläggningstiden minska till 3-5 dagar.”¹⁶⁵ Vardagskorruptionen påverkar även människors syn på korruption. Nyligen avslöjades att president Voronins son genom ett antal holdingbolag och dotterbolag hade vunnit det statliga byggkontraktet för uppförande av en ny parlamentsbyggnad. ”Vi visste att det är så det fungerar, alla vet att politikerna skor sig och det sina”¹⁶⁶. De som klarar av att navigera i det snåriga politiska världen blir förmögna och en företagare uttryckte ”Det som klarade sig bra efter självständigheten var de som tog för sig och visade entreprenörskapsvilja. Många som lever i fattigdom gör det på grund av deras egen passivitet och brist på initiativförmåga. Detta går i arv, så även deras barn blir passiva och klarar sig dåligt i skolan.”¹⁶⁷

Moldavien har troligtvis ett av världens sämsta vägnät. Det finns många vägar som blir rena lervällingen vid regnväder då häst och vagn och vanliga bilar fastnar vid vägkanten. Moldaviens bästa väg går av en händelse mellan huvudstaden Chişinău och presidentens sommarresidens. Bilar används som investeringsobjekt i landet. En affärsman visade upp sitt garage med fyra stycken svarta BMW av snarlika modeller och berättade att han bara hade dem stående. Det var bättre än på banken för där riskerade han att staten skulle beskatta dem eller att det skulle ske en devalvering så hans sparade kapital blev värdelöst, lättare då att köra över gränsen till Rumänien och få betalt i euro om det skulle behövas. En annan anledning att låta bilarna stå i garaget är att inte dra till sig uppmärksamhet. Vi träffade en myndighetsperson som hade en ny stadsjeep i garaget men föredrog att köra sin gamla lada till

---

¹⁶³ Dumitru

¹⁶⁴ Ruzvan

¹⁶⁵ Vitalie

¹⁶⁶ Pavel

¹⁶⁷ Dumitru

jobbet för att inte sätt igång onödiga rykten. Vi skulle träffa en anställd på finansdepartementet men kunde inte mötas i närheten av hans arbetsplats utan en undanskymd källarlokal för att han skulle kunna diskutera ämnet och även då kunde han inte uttala sig i många frågor med hänsyn till hans arbete och att val snart skulle hållas.

4.3 Uppföljning

Det har gått en viss tid från att uppsatsförfattarna var i Moldavien för empiriinsamling. Mycket har hänt, men ändå tycks det mesta vara sig likt. När vi lämnade landet pågick ett försök till revolution på grund utav ett starkt kritiserat valresultat. Ett omval hölls några månader senare vilket ledde till att liberalerna tog över makten.

Detta har lett till att många ur det gamla maktskiktet som vi intervjuat har fått problem i och med den nya regimen. Den förra presidentens son har liksom många andra flytt till Ryssland och fått politisk asyl där. Den före detta inrikesministern sitter i husarrest till följd utav anklagelser om övervåld under kravallerna som skedde vid första valresultatet. Gamla allianser bryts då folk lägligt byter politisk färg. Tidigare oförätter kommer upp till ytan då nya personer får politiskt makt och därmed befogenheter att straffa tidigare makthavare.

Ett exempel på dessa saker kan hämtas från en av familjerna vi bodde hos under en period vid empiriinsamlandet. Denna familj hade mycket att säga till om inom förvaltningen och det politiska livet i den region av Moldavien som de bodde i. För några år sedan blev polischefen som tillhörde samma nätverk, dömd till fängelse på grund av vapenbrott. Trots hans tydliga kopplingar till ett nätverk gjordes lite för att hjälpa honom. Något han tog igen då han blev frisöppt, bytte politisk åskådning och blev vald till borgmästare vid senaste valet. Plötsligt har flertalet ur hans gamla nätverk blivit satta under utredning till följd utav den nya borgmästarens korruptionsanklagelser. Vikten av att vårda sina allianser kan knappast bli tydligare.

Att liberalerna tagit över makten och att gamla maktstrukturer bryter samman tycks dock inte betyda slutet för nätverkshandel och dylikt. Liberala nätverk får mer makt. Ryssland har stoppat importen av flertalet viktiga exportvaror från Moldavien vilket även det slår hårt mot de gamla strukturerna. Detta har lett till att handeln med främst Rumänien ökat i betydelse.

Personer från nätverk som sysslar mycket med gränshandel med EU-länder pratar nu om ljusare tider likväl som de uttalade liberaler vi tidigare intervjuat. Mycket har hänt, men ändå tycks det mesta vara sig likt, åtminstone när det gäller nätverk och tillits betydelse i den moldaviska ekonomin.

5. Analys

Här redovisas resultaten och slutsatserna i uppsatserna utifrån de teorier som har presenterats i uppsatsen.

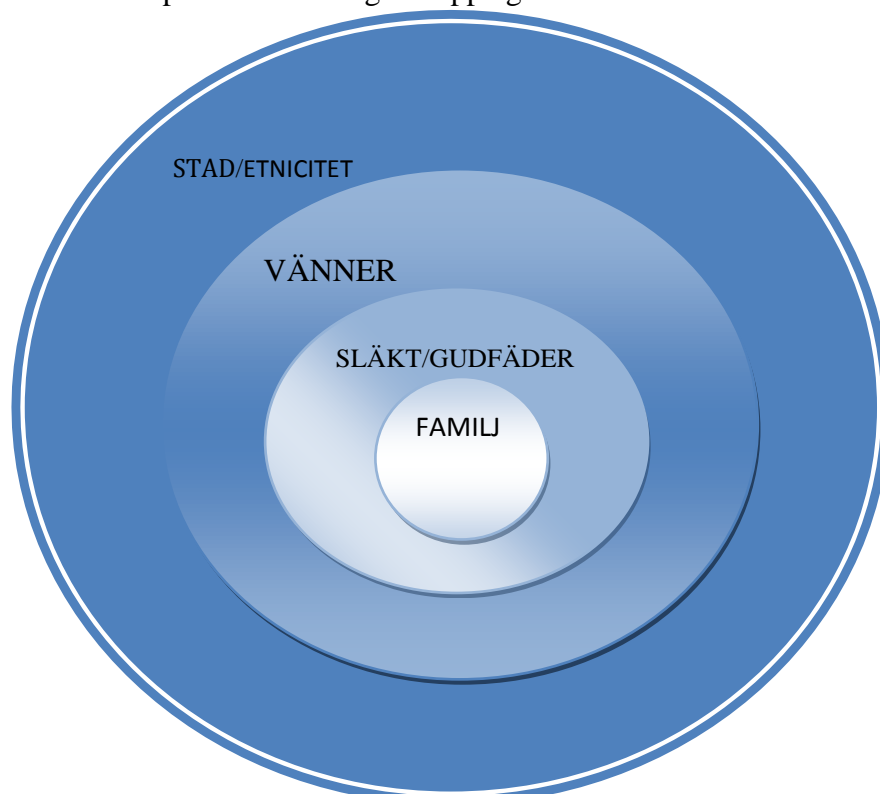
5.1 Förtroendeskadande händelser

Sovjetunionens sönderfall hade stora konsekvenser för det moldaviska samhället. Normer försköts alternativt helt förkastades. Om man tidigare inte fullt ut kunde förlita sig på staten så blev det nu nästintill omöjligt. Under åren efter upplösningen så var Moldavien ett närmast laglöst land. Människor vågade helt enkelt inte lita på personer som inte stod dem nära såsom genom blodsband. Denna tveksamhet inför främlingar var helt enkelt nödvändig för att kunna navigera i den svåra terräng som är det postsovjettiska Moldavien. Tilliten till staten som myndighetsutövare är bruten. Medborgarna blev tvungna att förlita sig på sig själva och själva skapa grogrund för en fungerande samverkan människor emellan.

När en stat inte kan stå som garant för ett fungerande samhälle med tydliga regler och sanktioner ställs dess medborgare inför problem. Att bedriva handel utan att kunna förlita sig på att lagarna upprätthålls är bekymmersamt. Moldavien efter självständigheten var en värld där det juridiska skyddsnätet var så grovmaskigt att det mesta föll igenom. När rättsväsendet sats ur spel följer snabbt andra delar av samhället. Detta då det blir svårt att handla med okända då lagliga sanktioner inte finns att tillgå. Inga negativa påföljder sker av att bryta kontrakt. De regler som fanns ändrade sig ständigt och gick följaktligen varken att förhålla sig till, eller anpassa sig efter. Få, om ens något, av Moldaviens statliga organ har post sovjettiden helt lyckats utvecklas till robusta institutioner till vilka medborgarna kan vända sig och få rättvis behandling. Detta har gjort att personer som befunnit sig på lämpliga positioner inom den statiga byråkratin har kunnat använda sina poster till att utverka tjänster till sina nära och kära samt öka sin privata förmögenhet. Det var möjligt var, och i stor utsträckning fortfarande är, att genom mutor helt enkelt ändra spelreglerna till sin egen fördel alternativt till dina

konkurrenters nackdel. Detta gör att hela Moldaviens politiska-, juridiska- och ekonomiska klimat präglas av en enorm osäkerhet.

Invånarna känner sig tvungna att handla inom slutna nätverk, inom vilka man känner tillit till varandra. Syftet med nätverken är att binda människor nära för att minska osäkerheten. I nätverket ingår människor som man känner och kan förlita sig på att de håller sin del av avtalet. De kommer att hålla det; inte på grund utav risken för rättsligt efterspel, utan på grund av er vänskap och det sociala tryck som finns inom vänskapskretsen att göra rätt. Människor i dessa nätverk behöver inte nödvändigtvis ha samma bakgrund, de kan sluta sig samman genom deras gemensamma syn på världen och delade intressen och agenda. När viss tillit etablerats parterna emellan kan de sedan bindas samman hårdare genom gudföräldrarskap och dylikt. Medlemskap i nätverken är inget man kan ansöka om att bli en del av, dessa nätverk är ytterst informella grupperingar som verkar inom det moldaviska samhällslivet. Dessa informella nätverk är inte, som man kanske kan luras till att tro, en grupp inom vilka alla är lika värda och betrodda. Tvärt om finns det en hierarki vars struktur kan beskrivas som koncentriska cirklar där avståndet från mittpunkten markerar den minskade tilliten ut till dem i periferin. För medlemmarna i nätverket ser denna hierarki olika ut. De personer som återfinns i den egna kärnan ingår i familjen. Till denna grupp räknas personer som man delar blodsband med, men även ingiftas familjer tycks vara tillräckligt betrodda för att kunna anses tillhöra denna grupp. Cirkeln närmast utanför består av gudföräldrarna till dina barn och dina gudbarns föräldrar, både de vid dopet och bröllopet. Sedan kommer personer som är tänkbara att göra affärer i nedstigande med vilka man delar geografisk, etnisk eller språklig närhet till. Med tiden kan dessa personer naturligtvis upptagas i de inre cirklarna.

Cirklarna ovan beskriver att ju närmare personer befinner sig till cirkelns mittpunkt desto större är tilliten och därmed informationsbehovet innan affärer och transaktioner kan genomföras. Transaktioner som kräver mycket tillit, dvs. affärer som fordrar långtgående ömsesidigt beroende kan endast ske med personer som tillhör de inre cirklarna. Medan kortsiktiga affärsavtal som medför liten risk kan slutas med människor som tillhör kategorier från de yttre cirklarna. I de yttre delarna av nätverket är strukturen mer flytande och här kan man med hjälp av mellanmän etablera nya kontakter. Varför man behöver nya kontakter till nätverken är då dessa ofta är begränsade. Nätverken är inte tillräckligt vidspridda och kan omöjligt tillhandahålla alla tänkbara tjänster. Därför blir man tvungen att söka sig utanför den egna slutna gruppen för att finna lösningar.

Vi har identifierat tre olika sätt på vilket man kan sätta sin tillit till utomstående. Den första är att försöka bygga ut nätverket, inkludera fler personer i gruppen och genom att acceptera riskerna med att släppa in fler så man får tillgång till en större marknad. Det går även att använda sig av korruption för att uppnå sina syften. Korruption är dock ett väldigt vitt begrepp som innefattar det mesta från rena kortsiktiga pengatransaktioner till långvariga relationer där människor aktivt arbetar för att knyta viktiga människor till sig och till sitt nätverk. Det går även att använda sig av mellanmän. Personer som nätverket har stor tillit till och som har kopplingar till andra nätverk och grupperingar. Denna person går i god för den andres pålitlighet. Detta är en person som kan användas som en brygga mellan olika nätverk vars handelsvara är den tilliten människor känner inför mellanmannen.

Tolkacher eller mellanmän spelade redan under sovjettiden en viktig roll för att få det ekonomiska livet att fungera. De var personerna som genom sitt kontaktnät kunde fixa reservdelar till maskiner genom inofficiella vägar eller se till att de nödvändiga intygen införskaffades. Under sovjettiden var det ofta en fråga om att ha kontakter på den svarta marknaden och den undre värden som kunde underlätta. Även om det säkerligen finns gott om tolkacher som fortfarande arbetar på likande sätt i landet så finns det en ny typ av mellanmän som är viktigare. Det mesta går numera att köpa för pengar på officiella vägar så de nya tolkachernas roll är snarare att knyta samman olika nätverk. De fungerar som en bro av tillit och människors förtroende för dem är avgörande för deras verksamhet. Dagens framgångsrika tolkacher har ofta en bakgrund som politiker eller inom näringslivet med ett brett kontaktnät. Deras officiella titlar är konsulter eller lobbyister men deras verkliga verksamhet består av att förmedla tillit och ibland stå som garantier för transaktioner. Mellanmän är ett sätt att komma

tillräta med den informationsasymmetri som finns. Offentliga uppgifter och media är inte alltid tillförlitliga informationsgivare utan det krävs personliga erfarenheter för att komplexa affärstransaktioner skall vågas genomföras. När nätverket medlemmar saknar erfarenheter måste de förlita sig på extern hjälp, en tolkach, för att kunna genomföra affären. Orsaken till att nätverken och mellanmän fortsätter att existera i en marknadsekonomi, trots att nätverken saknar stordriftsfördelar är deras förmåga att minska risk. Nätverken och mellanmännen har ett informationsövertag som i en omvärld präglad av osäkerhet och nyckfullhet gör dem många gånger mer effektiva med hänsyn taget till den kostad för information som en utomstående måste betala.

5.2 Nätverk

Nätverk spelar en central roll i det ekonomiska livet. Är du inte en del av ett mäktigt *svoi lyudi* är det svårt, för att inte säga omöjligt att bli framgångsrik i Moldavien. Som en av de intervjuade uttrycker saken ”eftersom vi var störst så hade vi också flest kontakter” vilket ledde till att företaget kunde konkurrera ut sina lokala rivaler. I ett land som Moldavien, där det saknas en formell, effektiv och objektiv tredje part som kan lösa kontraktuella tvister mellan affärsparters, tvingas näringsidkare att endast göra affärer med personer som de hyser en hög personlig tillit till. Det är också därför som det är av yttersta vikt att tillhöra ett bra nätverk. Mannen vi intervjuade på finansdepartementet sa att han tog det jobbet trots den lägre lönen för att han jobba för landets framtid. Det faktum att han nuförtiden kan tänka sig ta emot en båt av sina vänner talar även för att han har under sin tid på departementet lyckats bygga upp ett bra nätverk kring sig. Uppenbarligen är hundra vänner fortfarande värt mer än hundra rubel i dagens Moldavien.

Framförallt används dock nätverken till att lösa vardagliga problem genom polisbrickor, diplomatfiler, kvarhållna flygplan, plötsliga jobböppningar eller extra universitetsplatser. Vad alla dessa tjänster har gemensamt är att de grundar sig på långa vänskapsband med ett givande och tagande som inte sker simultant, utan där tjänster återgäldas inom nätverket vid skilda tillfällen. Denna typ av relation som kräver att man internaliserat motpartens världsbild och håller sitt nätverk tätt samman. Då är det naturligt att man väljer att låta affärer ske främst med familjemedlemmar alternativt knyta kompanjoner nära sig genom gudföräldraskap eller giftermål för att på det sättet göra dem till en del av familjen. Ju högre upp i hierarkin, desto

större affären är, desto viktigare är det att förlita sig på sina nätverk eftersom det finns mer att förlora.

En förklaring till varför den moldaviska makteliten tillåter detta system är genom paralleller till historien. Under medeltiden så sålde kungen ibland rätten att beskatta sina undersåtar till någon adelsman som fick behålla det han lyckades driva in efter kungens avgift. Det var lönsamt för kungen eftersom han slapp bekosta och upprätthålla en organisation som kunde driva in skatten. Orsaken till att skatten så småningom blev en statlig styrd angelägenhet var att systemet tenderade att leda till att skattetrycket blev så hårt att det uppstod väpnade revolter eller att adelsmannen kunde bli så mäktig att han kunde utmana kungen om makten. En av anledningarna till att nätverken har en framträdande roll i Moldavien är att regeringen inte har möjlighet att kontrollera och övervaka upptagande av avgifter och skatter. På ett liknande sätt som medeltidens kungar resonerade så ges inflytelserika och potentiellt lukrativa positioner till individer som har personlig lojalitet till de centrala makthavarna. Det skapas ett nätverk av dessa feudala länsberrar som baseras på tillit. Tilliten mellan kungen och de ledande adelsmännen grundas inte endast i deras kompetens att styra delar av riket utan huvudsakligen på sociala kontakter. Ingifte mellan de ledande skikten, sociala aktiviteter såsom jakter och baler tillsamman. På samma sätt är de moldaviska nätverken uppbyggda. Trots att nätverken av naturligt skäl måste vara små och därför inte kan använda skalfördelar eller andra effektivitetshöjande medel. Istället har de en fördel genom den tillit som existerar mellan nätverkets medlemmar som minskar riskerna och kostanden för information

Anledningen till att Moldaviens ekonomiska liv kretsar kring nätverk med hög lojalitet står kanske inte endast i att det är effektivt att organisera sig på detta sätt utan att svaret även står att finna i landets kultur. Inverkan av statskicket på befolkningen skall inte underskattas. Under lång tid har Moldavien befunnit sig i utkanten av en totalitär stat som har eftersträvat social kontroll. Även korta tider av dikturer har en stor negativ inverkan på det sociala kapitalet i samhället och framförallt tilliten till statliga institutioner vilket studier över Spanien under Franco¹⁶⁸ samt Putnams bok om socialt kapital i Italien¹⁶⁹ stödjer. Den största utmaningen för Moldavien är hur landet skall öka det sociala kapitalet och på så sätt få den slutna ekonomiska nätverken att öppna upp sig så att konkurrenskraften ökar. Annars riskerar landets ekonomi att domineras av utländska aktörer. Under 1400-talet var handelsmän från

---

¹⁶⁸ Torcal, M., Montero, J.R. 1999. s. 167-191

¹⁶⁹ Se Putnam, R.D, 1993

Maghribi regionen en viktig del av handeln i Medelhavsområdet. De hade en stark gemensam kultur som gjorde att de kände stor tillit inom sin grupp men klarade inte av den ökande konkurrensen från de Italienska statsstaterna som kom att dominera handeln över Medelhavet. De italienska statsstaterna hade en konkurrensfördel som var väsentlig nämligen en mer individualistisk kultur men med en moral som baseras på den kristna etiken och den västerländska filosofin vilket gynnar tilliten till en betydligt bredare krets.¹⁷⁰

5.3 Analys High-Level of Initial Formation of Trust

Det moderna moldoviska samhället har formats mycket av erfarenheterna från sovjettiden. För att kunna hantera planekonomi och få tillgång till de tjänster och produkter som behövdes var man tvungen att gå utanför de formella vägarna. Systemet med *blat* och personligt nätverk blev oftast den naturliga lösningen. Eftersom de informella vägarna i bästa fall föll i en gråzon mellan det lagliga och olagliga så krävdes det ett stort mått av tillit inom gruppen. Nästan uteslutande är samtliga inflytelserika personer i Moldavien uppväxta i ett klimat där det rådde en stor tillit inom de små nätverken bestående av familj och vänner, vilket enligt modellen innebär att det troligtvis finns ett lågt förtroende och tillit till nya bekantskaper. Detta skulle kunna vara en förklaring till den stora vikt som moldaver lägger på att finna gemensamma bekantskaper vid det första mötet med nya människor. Det blir en 'due diligence'-process där det nästan krävs att det finns personer i det egna intima nätverket som kan gå i god för dig eller att kognitiv tillit uppstår. I västvärlden använder man också ofta en utvecklad men kostsam 'due diligence'-process vid affärer där advokater och olika konsulter granskar den potentiella affärspartner. En sådan granskning kan nästan aldrig vara heltäckande utan man får förlita sig på magkänsla och att det finns ett opartiskt juridiskt system som kan användas om det visar sig att man blivit lurad. För att ett moldaviskt nätverk ska kunna fungera krävs det att fler inkluderas i den lilla kretsen bestående av familj och släkt där tilliten mellan medlemmarna är stark. Enligt vår uppfattning är det i det ljuset som det stora antalet gudfäder skall tolkas. Det är ett sätt att binda goda vänner till den intima kretsen av familjen. Giftermål är ett annat sätt att öka omfattningen av nätverket med bibehållet högt förtroende inom nätverket. Kanske i högre grad var det så tidigare, men även nu är det tydligt att föräldrarna gärna vill finna svärsonen eller svärdotter bland bekantskapskretsens barn. Tackar man ja till att bli gudfäder till bröllopsparet så är det en långsiktig bindning till

---

¹⁷⁰ Platteau, J.-P., 1994 s. 763-781

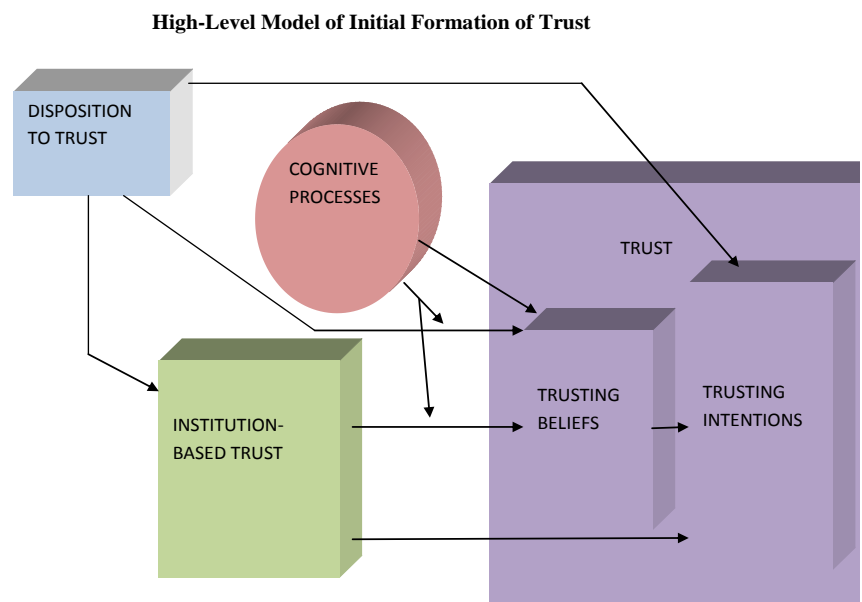
brudparet och deras nätverk. Genom att föräldrarna till det nyfödda barnet eller till bröllopsparet visar gudföräldrarna ett sådant stort förtroende och tillit förväntar de sig att gudföräldrarna agerar som surrogat för föräldrarna, det vill säga de blir en del utav familjen. Pilen mellan 'disposition to trust' och 'trusting intention' skulle kunna visa på det sambandet. Genom att föräldrarna visar tillit kommer mottagaren av den tilliten påverkas och handla på ett lojalt sätt.

Arvet från Sovjetunionen, med dess omfattande angiveri, skapade en miljö av misstänksamhet till människor utanför den intima kretsen och slutsatsen är att pilen från 'disposition to trust' till 'trusting beliefs' i modellen är i det närmaste obefintlig i Moldavien. Det finns ingen naturligt förtroende för

främmande människor eller en generell tilltro till människors inneboende godhet. Exempelvis gör man ytterst sällan affärer utanför den egna etniska gruppen.

Tilliten till staten och regeringen är låg i landet. Medborgarna uppfattar de flesta tjänstemän och regeringsmedlemmar som

korrupta, att de styrs av egenintresse och särintressen istället för att se till landets bästa. Den instabila politiska situationen samt svårigheten att skapa en beslutsför regering efter kommunismens fall har gjort att det finns en svag tilltro till statliga institutioner och garantier. Osäkerheten för den politiska situationen och vilka beslut regeringen kan fatta har gjort att besparingar hos banker och investerar i fast egendom är låg. Istället köper man bilar eller andra tillgångar som kan omsättas utomlands om det behövs. Statliga skyddsnet och privata försäkringar är det få som litar på, utan istället är det familjen och den närmaste kretsen som agerar skyddsnet. Osäkerhet inför framtiden är också orsaken till att gudföräldrar vid bröllop förväntas bidra ekonomiskt till det unga paret. Inte bara vid bröllopet utan det är ett livslångt åtagande. Ett liknande privat skyddsnet kan de många gudföräldrarna vid barndop ses som.

McKnight, Cummings and Chervany

Bristen på legitimitet i lagar och garantier utesluter dock inte att det finns 'institution-based trust'. De sociala normerna och principerna inom nätverken gör att tilliten inom dessa är hög och övertygelsen om att motparten kommer göra sitt yttersta för att följa dem anses som en självklarhet. Detta eftersom de annars riskerar att utestängas från nätverket. Utifrån modellen kan pilen från 'institution-based trust' anses vara generellt svag men starkt avseende sociala koder inom den närmaste kretsen.

Pilen som finns mellan 'institution-based trust' till 'trusting beliefs' torde vara minimal gällande tilltron till staten men däremot stark när det gäller det intima nätverket. Inom nätverket vet man vad som krävs för att bli accepterad och det förutsätts att alla har gjort ett liknande grundligt arbete innan någon utanför kretsen introduceras i nätverket. Den nyckelrespondent som har använts i arbetet kan ses som ett exempel på detta. Genom honom har nätverket öppnats upp och vi har fått tillgång till information vi annars inte skulle fått. Tillit, i den bemärkelsen som uppsatsen avser, är inte självklar eftersom sårbarheten för motparten inte är den samma som i en affärsuppgörelse där det i många fall saknas effektiva tvångsmedel för genomförandet av avtalet.

Kategorisering av människor i olika fack och grupper ökar inom dessa grupperingar tilliten genom att man känner sammanlänkning och sammanhörighet till gruppen. Det beskrivs i modellen av pilen mellan 'cognitive processes' och 'trusting beliefs'. Etnicitet är en sådan grupp. Landet består av flera etniska grupper, såsom rumäner, romer, judar, ukrainare och ryssar. Till stor del bor befolkningen i byar som är huvudsakligen etniskt homogena och de flesta affärer sker inom den egna gruppen eftersom man uppfattar att det finns en gemensam värdegrund. Det innebär också att potentiella affärsuppgörelser går om intet eftersom personer exkluderas på grund av sin etnicitet. Religion och kyrkan spelar en stor roll i Moldavien efter självständigheten. Kyrkor och kloster gjordes om till icke-religiösa inrättningar under sovjettiden och mycket kraft och pengar har lagt på att renovera och återuppbygga de förfallna byggnaderna. Kyrkan och klostren sammanlänkar sina sponsorer och trots att sponsorerna inte alltid har träffats personligen så bidrar deras gemensamma gynnande av kyrkobyggande till ett ökat anseende och tillit mellan finansierarna genom kognitiv tillit. Det behöver inte enbart vara religiösa motiv som gör att framgångsrika moldaver väljer att stödja kyrkorna utan det kan även öka deras status och öka deras möjligheter att utöka sina nätverk.

5.4 Blat

Blat är en oerhört integrerad del av det Moldaviska samhället. Fenomenet är svårt att ge en uttömlig förklaring till, inte bara för uppsatsförfattarna, utan även de människor som är uppväxta med detta system och använder det i sina dagliga liv hade svårt att på ett konkret sätt beskriva det. Detta då *blat* är delvis dolt, finns på så många olika nivåer, inbegriper skilda saker samt uppstod ur många skilda förutsättningar. *Blat* är så komplext att inga av de forskare inom området vars artiklar och böcker vi läst försökt sig på att ens översätta ordet. Detta då själva ordet *blat* är så specifikt för kulturen som uppstod i det forna Sovjetunionen att det inte går att göra en direktöversättning.

Det finns dels ren nytto-*blat*. I Moldavien tycks denna form utav *blat* ha expanderat till att inkludera fler relationer än vad Ledeneva beskrev i sin avhandling. Då korruption anses vara en sådan vanligt förekommande företeelse i landet så krävs det inte längre någon typ av introduktion mellan parterna genom en gemensam kontakt. Det är en ren ekonomisk transaktion som inte grundar sig på personliga relationer utan endast på den nytta man kan få av varandra. Ett exempel på nyttoblåt som förekommer relativt frekvent i Moldavien är transaktioner i samband med möten med myndigheter. Dels om du vill få något gjort, alternativt om du önskar myndigheternas overseende för vissa förseelser. Att betala 20 EUR per person i myndighetskedjan för att få ett visum är en sådan standardiserad handling där rent krassa ekonomiska skäl till *blat* styr och relationen ifråga bygger endast på att dra nytta av varandra. Vi anser att dessa typer av handlingar i dagsläget måste räknas till *blat*-transaktioner då gråzonen blivit större. *Blat* används inte längre uteslutande som ett sätt för vänner att hjälpa varandra att få tag på bristvaror till det egna hushållet. *Blat* har fått en mycket större spridning. Samtidigt har den marknadsprisbaserade korruptionen i Moldavien blivit utsatt för påtryckningar från staten och därför varit tvungen att ske mer diskret. Att ge bort gåvor istället för kontanter, som till trafikpoliserna och till skattemyndigheten, är ett enkelt sätt att få transaktionen att efterlikna vänskaps-*blat*, något som inte är tydligt reglerat i lagen.

Ett tydligare exempel på mer traditionell nytto-*blat* är Vitalies berättelse om hur han fick igenom sina villkor i en affärsförhandling. Han hänvisade till deras gemensamma vän som genom detta indirekt fick stå som referens. Då motparten kände pressen att återgälda presenten så snart som möjligt så blev han i det närmaste tvungen till att gå med på Vitalies

kontraktuella förslag. Sättet som förhandlingarna sköttes på gör det dock inte troligt att samarbetet kommer att fortsätta efter detta.

Den klassiska formen av *blat* som vi valt att döpa till vänskaps-*blat* grundar sig mycket på tilliten till de andra inom nätverket. Ett sätt att stärka banden mellan varandra är att gifta in sig i varandras familjer då familjebanden alltid tyckts vara starkast. Ett smidigt sätt att öppna upp den inre cirkeln av nätverket är att erbjuda, respektive ta på sig rollen som gudföräldrar till både barn och gifta par. På detta sätt blir man upptagen i familjekretsen och möjliggör för en ökad tillit mellan medlemmarna inom nätverket. Denna tradition är både en kulturell och historisk kvarleva likväl som ett effektivt sätt att skydda sig själv genom att knyta folk närmare intill sig och därigenom bli en viktig handelspartner. Att denna tradition lever kvar så starkt i dagens Moldavien beror troligtvis på att den tillgodoser alla fem rekvisiten som Butler och Purchase satt upp som anledningar till förekomsten av *blat*. Det är viktigt att även vårda sina kontakter genom att träffas mycket genom informella tillställningar så att känslan av vänskap inte försvinner till förmån för rena affärskontakter. Födelsedagsfester är exempel på begivenheter som man inte får missa, men än viktigare är alla spontana sammankomster i varandras vinkällare där man kan utbyta information med varandra medan vinglas på vinglas töms genom att utbringa ”rätt” skål.

Att gudföräldraskapet är en stor ära och ett ännu större åtagande förstod vi snabbt, likväl som vi insåg att bröllop var viktiga inslag i samhällslivet. De stora summorna pengar som gavs till de unga kunde vi dock inte direkt förstå. Först när vi lärde oss om vilket tabu det är att ge gåvor i form utav kontanter i vanliga fall kunde vi sätta in det hela i ett sammanhang. Bröllop räknas som en mycket speciell högtid därav uppmuntras gästerna att ge frikostigt till brudparet. Det är ett av få tillfällen där kontanter ges mellan personer i samma *svoi lyudi*. Då gudföräldrarna denna dag blir upptagna i en ny familj passar de då på att verkligen visa sin generositet. I och med denna gest visade de att de förtjänade denna ära då de med sina kontakter tjänat så mycket att de utan problem kan ge brudparet en bra start på deras gemensamma liv.

Att ge bort pengar är normalt ett tecken att man inte accepterar vänskap, utan vill hålla relationen på en nytto-*blat* nivå. Detta förklarar varför det är så känsligt att försöka betala tillbaka en skuld med kontanter. Samma sak med att den otroliga gästvänligheten som visades oss. Att våra värddar inte gick med på att ta emot pengar från uppsatsförfattarna, något som vi

då uppfattade som en aning frustrerande ser vi idag inte bara som en frikostig gest utan ett sätt att inkludera oss i, en för vår del, helt ny kulturell kontext inom vilken gåvor är en naturlig del. Genom utbyte av gåvor bygger man successivt upp vänskap och tillit. Gåvorna kan även ges för att skapa ”goodwill” kring sin person. Det kan var presenter, historiskt viktiga föremål som rika moldaver köper tillbaka för att skänka till museer i presidentens namn, eller sponsring av återuppbyggnaden av ortodoxa kyrkor och kloster. Handel sker inom gråzoner utanför statens kontroll. Detta gör det är svårt att avgöra vad som handlar om tjänster väner emellan eller om det konstituerar som korruption. Rena finansiella överföringar till en obekant myndighetsperson som personen ifråga i någon form är i beroendeställning till, är lättidentifierade och även något som staten delvis arbetar för att motverka. Synsättet att koppla ihop vänskap och affärer är djupt rotat och skapar en grogrund för mer sofistikerad korruption. Gåvor mellan väner är en naturlig del i det moldaviska samhällslivet, gör du då affärer med dina väner blir det i realiteten att du ger dina handelspartners gåvor. Även potentiella handelspartners kan bli generöst bemötta då traditionellt gåvor utbyts i samband med etableringen av nya vänskapsband.

Denna typ av gåvo- och nätverksbaserad ekonomi behöver inte i sig leda till korruption. Problemet för Moldavien är att detta kombineras med ett samhälle där det politiska och ekonomiska toppskikten i det stora hela är detsamma och definitivt är sammanknutna genom åtskilliga nätverk. Detta kombinerat med problemet att särskilja mellan privat och offentligt gör Moldavien extra känsligt. Nätverk med tydliga kopplingar till makt-*blat* kan använda dessa till att utföra väntjänster som leder till stora ekonomiska förtjänster såsom att vinna kontrakt, få byggplaner godkända eller skada konkurrenter. Att köpa en fabrik billigt, eller att bolaget tillåts att få människors mark är andra exempel som tydligt hamnar i denna kategori. Även att låta någon annan få ta skulden för dina lagbrott hamnar inom denna typ utav *blat*. Oerhört värdefullt för de som är mottagare av dessa tjänster men det kräver inte särskilt mycket arbete för den som utför det hela. Däremot drabbas Moldavien som helhet av denna form av *blat* då staten antingen säljer eller sålde ut sina tillgångar för billigt, alternativt ytterligare minskande förtroende för rättsapparaten och att enskilda människor försätts i en oerhört svår situation. Denna typ utav *blat* fanns även under sovjettiden men i och med Sovjetunionens kollaps och den efterföljande privatiseringsvågen kom makt-*blat* att bli än mer skadligt för landet. Trots att denna form utav *blat* är oerhört destruktivt för Moldavien så är den samtidigt en form som förstärker vikten av just *blat* för befolkningen då det är just till nätverken som man sätter sitt hopp. Att de kan skydda dig där de statliga institutionerna

misslyckas. Även människor med stora och bra nätverk kan inte känna sig helt trygga i Moldavien med dess makt-*blat*. Då den politiska makten skiftar i landet är det svårt att bibehålla sin maktposition och alliera sig med rätt grupper. Att förbinda sig starkt med nätverk medför inte bara möjligheter utan även risker. Att vid landets självständighet ha nära kontakter med den liberala regeringen öppnade stora möjligheter att få köpa statliga bolag för ett pris under marknadsvärdet när privatiseringsvågen svepte över landet. De flesta rika moldaver har på ett eller annat sätt varit delaktiga i värdeöverföringen från stat till det privata näringslivet. När sedan kommunisterna kom tillbaka i regeringsställning bildades nya maktkonstellationer som blev nödvändiga att förhålla sig till. Ett exempel är mannen som fick köpa en fabrik vid privatiseringen men i motsats till många av hans konkurrenter, inte fick något statligt stöd efter att kommunisterna tagit tillbaka makten. I de mer extrema fallen exproprierar staten tillgångar som den en gång sålt ut. Nu när liberalerna återigen är i maktposition har pendeln svängt på nytt. Människor som inte har förankrat sin maktposition hos både kommunisterna och liberalerna står åtalade för maktmissbruk eller korruption. De framgångsrika nätverken har redan anpassat sig efter den nya situationen och börjat bygga starkare band till den nya regimen.

5.5 Korruption

När en stat inte kan stå som garant för en fungerande marknad kan dess medborgare lösa detta problem genom att öka betydelsen av personlig tillit. Det är en grogrund för inte bara starka nätverk, utan även för korruption. Detta då institutionell tillit saknas vilket innebär att handel sker inom gråzoner utanför statens kontroll. Att pengar och kontakter används för att underlätta vardagen är inget unikt för Moldavien. Tvärtom är detta något som förekommer i de flesta samhällen. Vad som är slående är istället att det är så extremt utbrett i Moldavien. I mindre skala är det ett accepterat och väl etablerat sätt att bete sig på. Det är så vittspritt att det sker på de flesta arenor i samhället. I kontakter med myndigheter förväntas att kontanter byter ägare för att få snabb service. Inte nog med det, de som inte betalar får förvänta sig rejäla fördröjningar och väntetider. Detta är starkt kopplat till tanken om marknadsprisbaserad korruption. När det gäller mzdoinstvo-korruptionen så är ett snabbare utfärda visum ett typexempel på den typen av beteende, medan likhoimstvo-korruption åskådliggörs av trafikpoliserna som tar emot mutor för att inte utfärda böter.

Så varför fortsätter korruptionen att råda i Moldavien? En stor del av förklaringen anser vi är det faktum att det är svårt att bryta den självförstärkande cirkeln. Alla deltagande parter gynnas av ett korrupt system då de som har råd kan berika sig och förenkla sin vardag och många statliga tjänstemän lever gott på systemet. Det är dock många som missgynnas av det, men de står utanför och deltar inte i beslutsprocessen. Schellingdiagramet ger en bra förklaring till varför situationen med korruption ser ut som den gör i Moldavien idag. Landet har passerat jämviktsläget B för offentlighetsanställda, marginalnyttan av att vara korrupt överstiger den att vara ärlig. Detta har tillslut gjort att det tycks allmänt vedertaget att offentlighetsanställda inom de flesta delar inom de moldaviska myndigheterna idag ses som mutbara, om dock på olika sätt. Lägre instanser genom direkta penningtransaktioner eller omedelbara gåvor. Högre upp i hierarkin krävs mer finess, kontakter och ett mer långsiktigt tänkande i form utav tjänster och gentjänster, även kallat nätverkskorruption. Varför Moldavien hamnat på den korrupta sidan av jämviktsläget går bara att spekulera om. Sannolikt är det en kombination av samma förutsättningar som ligger till grund för hela *blat*-systemet.

5.6 Funktionalitet och arv

De fem grundförklaringarna till varför *blat* existerar, ekonomiska, legala, kulturella, historiska och marknad, kan delas upp i två disparata strukturer som båda bidrar till att förklara detta handlande. Den ena förklaringsmodellen grundar sig på funktionalism, att människor handlar som de gör då det är det effektivaste sättet. Denna förklaring rymmer både de ekonomiska aspekterna, de legala likväl som marknadsaspekterna. Om Moldavien skulle ha haft en fungerande marknad och stabila statliga institutioner skulle nätverkens begränsningar innebära en ökat ineffektivitet. Nu är nätverken dock nödvändiga för att överhuvudtaget kunna idka handel och därmed oerhört funktionella. Dessa tre grundförklaringar till förekomsten av *blat* representerar därmed alla uttryck för effektivitet. Skulle Moldaviens ekonomi och nätverkens handel och utbyte, bestå av varor vars kvalité enkelt kan kontrolleras eller att man på kontraktuell väg kan komma till rätta med undermånlige produkter skulle de moldaviska nätverken säkerligen konkurreras ut. Istället ser vi mer och mer komplicerade transaktioner ske där utbytet handlar om service och tjänster eller produktion av varor i flera led där det krävs samarbete. Dessa utbyten kräver en hög kostnad för övervakning och kontroll och därmed har nätverken en konkurrensfördel om de istället för kontroll kan lita på motparten genom det gemensamma nätverket. Nätverkens medlemmar är beroende av sitt och

de andra medlemmarnas goda rykte och renommé och tilliten är klistret som håller nätverken samman. Att Moldaviens samhällsliv ser ut som det gör i dagsläget beror enligt denna förklaringsmodell på att det är det mest effektiva sättet att förhålla sig till sin omgivning. *Blat* existerar då det är ett oerhört funktionellt sätt att agera, givet premisserna.

Den andra förklaringsmodellen står att finna i Moldaviens arv och i denna gruppering ingår de kulturella och historiska förklaringarna till *blat*. Landet har under sin historia levt under olika regionala stormakters makt och landet har haft svårt att skapa någon nationell sammanhållning. Historisk och även nu är landet i huvudsakligen ett jordbruksland vilket gör att få befolkningsomflyttningar sker och befolkningen identifierar sig i första hand med regionen, staden de kommer från eller den "klan" de är födda i än som moldav. Landet präglas även mycket av andra världskriget och dess följder där osäkerheten och känslan av att vara övervakad var ständigt närvarande. Det fanns en stor andel av befolkningen som fungerade som angivare vilket medförde att umgänget begränsades till den närmaste kretsen av rädsla för att ens görande annars skulle rapporteras till säkerhetstjänsten. Detta historiska arv är i högsta grad levande idag och gör att ekonomiska transaktioner sker inom det egna nätverket där tilliten är hög.

5.7 Gemeinschaft och gesellschaft

Moldavien är ett land präglad utav ett samhällsliv som till ytan tycks grundat på Tönnies tankar om 'gemeinschaft'. Denna idealtyp verkar i det närmaste skapad för att förklara landets uppbyggnad. Ett samhälle där både affärer och privatliv helt kretsar kring familjen och närstående. Vid en närmare granskning börjar dock ytan krackelera. Det är inte bara en känsla av gemenskap och arv som håller samman nätverken utan de grundas till lika hög grad av rent pragmatiska orsaker för att dra nytta av varandra. Denna funktionalitetstanke är istället själva essensen i Tönnies beskrivning av ett 'gesellschaft'-samhälle.

För att 'gesellschaft' ska fungera i ett samhälle så krävs det starka institutioner som ersätter det ramverk som inom 'gemeinschafts'-tanken skapas av familjen. Om det är något Moldavien saknar så är det just starka institutioner, vilket har gjort 'gemeinschaft'-samhällets struktur nödvändig i detta land. Dock bygger de sociala relationerna i Moldavien i lika hög grad på gemensam bakgrund som ömsesidiga val. Detta har gjort Moldavien till en hybrid. Ett samhälle präglad av nätverk och tillit, men denna samhällsstruktur är inte grundat på ett

frivilligt val utan skapat då det är en rimlig lösning sett utifrån de förutsättningar som finns i landet. Förutsättningar som även de är en blandning mellan arv och funktionalitet. Detta har kännetecknat landet i sådan hög grad att det knappast är möjligt att skriva något initierat om Moldavien utan att ha en förståelse för den unika struktur som bildar utgångspunkten för i realiteten allt inom landets samhällsliv. Vad vi har försökt göra i denna uppsats är att förklara nätverkens uppkomst, deras sammansättning och de följder som kommer av ett sådant ekonomiskt system.

6. Slutsats

Inom alla discipliner i västerländsk litteratur som behandlar ämnet tillit skrivs det mycket om att vi är i en övergångsfas. Att det västerländska samhället tenderar att gå över till mer småskalig form utav tillit som baserar sig mer och mer på individen, nätverk och relationsbaserad tillit, snarare än institutionell tillit.¹⁷¹ Vad dessa artiklar tenderar att missa är att detta är högst kulturellt bunden slutsats, som endast ser på tillit utifrån ett västerländskt perspektiv på det västeuropeiska, amerikanska och till viss mån även det japanska samhället och dess företag. Dessa artiklar kan ses som skrivna med en tendens till hemmablindhet. Att de missar något ty det är så självklart att det tas som en naturlig del av samhället. Vad de ofta glömmer att belysa är vårt beroende av institutioner. Vi tenderar att utveckla samarbeten och tillit – men ständigt med grundläggande institutionellt skydd. Mer öppna kontrakt som ger flexibilitet och då kräver högre form utav tillit går definitivt att se som att vi är i en övergångsfas som premierar nätverk. Vad som tenderar att glömmas bort i debatten är dock det starka skyddet som ändå finns som grundstomme, som rekvisit för att överhuvudtaget kunna inleda ett fruktsamt samarbete.

I vår mening så rör vi oss inte så mycket bort från den institutionella tilliten, utan snarare att tillit tillåtits att utvecklas och blivit mer komplex på grund av det starka institutionella skydd som vi har i västvärlden, vilket tillåter oss att frångå den i viss mån för att utveckla andra sidor av tillit. Vad vi nu kan se är att våra högt utvecklade samhällen kräver än mer utav oss, kräver än mer tillit till omgivningen så vi inser att förlita sig på institutioner inte ger den flexibilitet som nu är nödvändig i en mer komplex värld. Institutioner tvingar in företag i en alltför statisk värld. Vi måste öka tilliten än mer genom att släppa på kraven på kontraktuellt styra handel och istället söka efter en högre form utav tillit, snarare än att se detta som en tillbakagång. Det

---

¹⁷¹ Rousseau, Sitkin, Burt, Camerer s. 401f. (1998)

är inte så att vi tappat tron på institutioner, snarare att vi måste se oss om efter hur vi kan utveckla tilliten än mer, genom att inkludera mer främmande ekvationer i transaktioner människor emellan.

För att Moldavien ska kunna möjliggöra en övergång mot marknadsekonomi med demokratiska institutioner krävs ett öppet samhälle där transaktioner sker fritt och öppet genom transparanta kanaler. Detta är svårt att genomföra i ett land som bygger på ett system där merparten av handeln sker genom nätverk. Osäkerhet och risk leder till att stängda nätverk blir den företrädande formen utav transaktionssystem. För att möjliggöra en övergång till den västerländska modellen för marknadsekonomi i Östeuropa så krävs en rejäl utvidgning av nätverk och tillit. Är detta ens möjligt i ett land som Moldavien? Ja det anser vi. Att ett land blir demokratiskt betyder inte att det automatiskt blir mindre korrupt. Studier har visat att det krävs mer än 40 år av demokratiseringsreformer för att det ska gå att se en signifikant nedgång av korruption i ett land.¹⁷² Artiklar om Moldavien från slutet av 90-talet var hoppfulla. Landet hade många fel och brister men inom några år så skulle allt vända. Kanske var de lite för optimistiska, kanske hade de för kort tidsperspektiv. Landet kan säkert resa sig, demokratiseringsprocessen ska ej ses som ett misslyckande, utan endast ett tecken på att all verklig förändring tar tid. Moldavierna har bara haft 20 år på sig. Den osäkra situation som landet befinner sig i kan istället ses i ljuset att de endast kommit halvvägs i en lång och smärtsam, men trots allt, nödvändig process.

---

¹⁷² Treisman s. 455 (2000)

7. Litteraturförteckning

7.1 Tryckta källor

1. Annas, Julia. 1977, *Plato and Aristotle on Friendship and Altruism*. *Mind*, New Series, Vol. 86, No 344, pp 532-554
2. Baier, Annette. 1986, *Trust and antitrust*. *Ethics*, 96:231-260
3. Balwin, G.W, 1992, *Relational schemas and the processing of social information*, *Psychological Bulletin*, 112:461-484.
4. Bardhan, Pranab 1997 ”*Corruption and Development: A Review of Issues*”. *Journal of Economic Literature*, Vol. 35, No. 3, pp. 1320-1346
5. Bertelsmann Transformation Index (BTI) 2008. Bertelsmann Stiftung, *BTI 2008 – Moldova Country Report*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2007.
6. Brewer & Silver, 1978, *Ingroup bias as a function of task characteristics*, *European Journal of Social Psychology*, 8: 393-400.
7. Bowles, S, Gintis, H, 2004, *Persisten Parochialism: The Dynamics of Trust and Exclusion in Networks*, *Journal of Economic Behaviour & Organization*, Vol 55
8. Butler, Bella, Sharon Purchase. 2004. *Personal Networking in Russian Post Soviet Life*, *Research and Practice in Human Resource Management*, 12(1), 34-60.
9. Cook, Karen, Eric R.W. Rice, Alexandra Gerbasi, 2002 ”*Commitment and Exchange: the Emergence of Trust Networks under Uncertainty*” , Stanford University Press
10. Crankshaw, Edward. 1956. *Russia without Stalin*. The Viking Press, New York.
11. Currall, S.C, & Judge, T.A, 1995. *Measuring trust between organizational boundary role persons*. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 64: 151-170
12. Davis, F.D & Kotterman, J.E 1994, *User perception of decision support effectiveness: Two production planning experiments*. *Decision Sciences*, 25:57-77
13. Elster, J, Offe. C, Preuss. K, 1998, *Institutional Design in Post-Communist Societies – Rebuilding the Ship at Sea*, Cambridge University Press
14. Frank, O. 1979. ”*Estimation of population totals by use of snowball samples*”. *Perspectives on Social Network Research*. edited by P.W. Holland and S. Leinhardt, New York: Academic Press, 319-347
15. Gellately, R. 1996, *Denunciations in the Twentieth-Century Germany: Aspects of Self-Police in the Third Reich and the German Democratic Republic*, *The Journal of Modern History*, Vol. 68, No 4, The University of Chicago Press.

16. Gile Krista J. and Mark S. Handcock, 2009. *Respondent-Driven Sampling: An Assessment of Current Methodology*. Cornell University Library, article-id: arXiv:0904.1855v1[stat.AP]
17. Greif A, Kandel E, 1994, *Contract Enforcement Institutions: Historical Perspective and Current Status in Russia, Economic Transitions in Eastern Europe and Russia: Realities of Reforms*. E.P. Lazear, Stanford, CA, Hoover Institution Press, Stanford University:
18. Goel, Rajeev K., Daniel P. Rich, 1989. "On the Economic Incentives for Taking Bribes". *Public Choice*, Vol. 61, No.3, pp. 69-275
19. Grabher Gernot. David Stark 1997, *Organizing Diversity: Evolutionary Theory, network Analysis and Post-socialism. Restructuring networks in post-socialism – Legacies, Linkages, and Localities* Ed. Gernot Grabher and David Stark. Oxford University Press. New York.
20. Granovetter, M, 1973, *The strength of weak ties*, *American Journal of Sociology*, 78: 1360-1380
21. Gustavsson, Anders (1996). *'Integrering som motkultur - erfarenheter från den första integreringsgenerationen'*: Boken om integrering, Rabe Tullie, Hill Anders; Corona förlag.
22. Heckathorn Douglas D.1997, *respondent-driven sampling: A New Approach to the Study of Hidden Populations Social Problems*, Vol. 44, No. 2, s. 174-199
23. Hayoz, N och V. Sergejev. 2003, "Social network in Russian politics" *Social capital and the transition to democracy – Routledge studies of societies in transition* edited by Gabriel Badescu and Eric M. Uslaner. Routledge Taylor & Francis Group. London
24. Husted, Bryan W. 1994, "Honor among Thieves: A Transaction-Cost Interpretation of Corruption in Third World Countries" *Business Ethics Quarterly*, Vol. 4, No. 1, pp. 17-27
25. Höhmann Hans-Hermann, Elena Malieva. 2002, "Trust as a basic Anthropological Category" *Entrepreneurial Strategies and Trust – Structure and Evolution of Entrepreneurial Behavioural Patterns in East and West European Environments – Concepts and Considerations*. Ed. Hans-Hermann Höhmann and Friederike Welter. Forschungsstelle Osteuropa Bremen Arbeitspapiere und Materialien. No. 37
26. Kautonen, Teemu.2002, "Trust in the Context of Business Administration – a Note" *Entrepreneurial Strategies and Trust– Structure and Evolution of Entrepreneurial Behavioural Patterns in East and West European Environments – Concepts and Considerations*. Ed. Hans-Hermann Höhmann and Friederike Welter. Forschungsstelle Osteuropa Bremen Arbeitspapiere und Materialien. No. 37.
27. Kollock, P. 1994, *The Emergence of Exchange Structures: An Experimental Study of Uncertainty, Commitment an Trust*, *American Journal of Sociology* 100, 2, s 340-345
28. Kramer, Roderick M, Marilyn B. Brewer, Benjamin A. Hanna, 1996, "Collective trust and collective action: The decision to trust as a social decision," *Trust in organizations: Frontiers of theory and research*: 357-389. Ed. Roderick M. Kramer and Tom R. Tyler. Thousand Oaks, CA: Sage
29. Langer E.J, 1975, *The illusion of control*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 32: 311-328

30. Ledeneva, Alena V., 1998. *Russia's Economy of Favours, Blat, Networking and Informal Exchange*. Kapitel 5, Cambridge: Cambridge University Press.
31. Ledeneva, Alena V. 2008, "Blat and Guanxi: Informal Practices in Russia and China" *Comparative Studies in Society and History* 2008; 50(1):118–144.
32. Levin, M., & Satarov, G. (2000). *Corruption and institutions in Russia*. *European Journal of Political Economy*, 16, 113-132.
33. Lui, Francis T, 1985, *An Equilibrium Model of Bribery*, *The Journal of Political Economy* , Vol 93, No. 4, s. 761
34. Mayer, Davis, Schoorman, 1995. *An integrative model of organizational trust*, *Academy of Management Review*, 20:709-734
35. McDermott, Gerald A. 1997 "Renegotiating the Ties that Bind: The Limits of Privatization in the Czech republic" *Restructuring networks in post-socialism – Legacies, Linkages, and Localities* Ed. Gernot Grabher and David Stark. Oxford University Press. New York.
36. McKnight, H. Cummings, L. Chervany, N. 1998, *Initial Trust Formation in New Organizational Relationship*, *The Academy of Management Review*, Vol. 23, No.3 *Academy of Management*.
37. McMillan, J. Woodruff, C, 1999. *Interfirm Relationship and Informal Credit in Vietnam*, *Quarterly Journal of Economics*, 114,4, s. 23
38. Molm et.al. (2000:1398) "Risk and trust in social exchange: An experimental test of a classical proposition." *American Journal of Sociology* 105:1396-1427.
39. Myrdal, Gunnar. 1968 *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*, New York: Pantheon
40. Paldam, Martin & Svendsen, Gert Tinggaard, 2000. "Missing social capital and the transition in Eastern Europe," Working Papers 00-5, University of Aarhus, Aarhus School of Business, Department of Economics.
41. Platteau, J.-P, 1994 *Behind the market stage where real societies exist – Part II: Trust and Generalised Morality*, *Journal of Development Studies* 30(4):
42. Powell W.W, 1996, *Trust- based forms of governance*. In R.M Kramer & T.R Tyler (Eds.) *Trust in organizations: Frontiers of theory and research*: 51-67, Thousand Oaks, CA:Sage
43. Putnam, R.D, 1993 *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, UP:Princeton, NJ
44. Raiser, M. (1999): *Trust in transition*. European Bank for Reconstruction and Development, Working Paper No. 39.
45. Raiser, Martin et al. (2001) "Social capital in transition: a first look at the evidence". European Bank for Reconstruction and Developments, Working Paper, No. 61, London

46. Raiser, Martin; Alan Rousso, Franklin Steves. (2003) *“Trust in transition: cross-country and firm evidence”*. European Bank for Reconstruction and Developments, Working Paper, No. 82, London
47. Raisere, Haerpfer, Nowotny, Wallace, 2001, *Social capital in transition: a first look at the evidence*, Working Paper No 61, European Bank for Reconstruction and Developments
48. Rehn. A, Taalas, S, 2004, *Acquaintances and connections – Blat, the Soviet Union, and mundane entrepreneurship*, Taylor & Francis Ltd, s 241-242
49. Rica, Erik R.W. 2002. *The Effect of Social Uncertainty in Networks of Social Exchange*. Unpublished Ph.D. dissertation
50. Rose R, Mishler W, 1993, *Rethinking civil society: Postcommunism and the Problem of Trust*, Journal of Democracy 1 (1)
51. Rose R.: 2000, *Coping with Organizations: Networks of Russian social capital*, Centre for the Study of Public Policy,
52. Rose-Ackerman, Susan (2000) *International handbook on the economics of Corruption* , Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK
53. Rose-Ackerman, Susan (2001) *”Trust and Honesty in Post-Socialistic Societies.”* Kyklos, Vol. 54: 415-444
54. Rothenberg Richard B.1995, *Commentary: sampling in Social Networks*. INSNA-Connection 18(1):104-110
55. Rotter, J.B. 1971, *Generalized expectancies for interpersonal trust*. American Psychologist, 26: 1-7
56. Round, John. 2004, *“From inclusion to exclusion: barriers to the ‘formal’ post-soviet Russian labour market”* International Journal of Economic Development Vol. 6, Number 2, pp. 76-97
57. Rousseau, D. M., Sitkin, S. B., Burt, R. S., Camerer C. 1998, *”Not so different after all: a cross-discipline view of trust”* Academy of Management Review, Vol. 23, No 3, 393-404.
58. Salganik, Matthew J. 2006, *Variance Estimation, design Effects, and Sample Size Calculations for Respondent-Driven Sampling*. Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine, Vol. 83, No. 7, s 98-112
59. Salganik, Matthew J. and Douglas D. Heckathorn. 2004, *“Sampling and Estimation in Hidden Populations Using Respondent-Driven Sampling”* Sociological Methodology, Vol 34, pp. 193-239.
60. Shleifer and Vishny. 1993. *Corruption*. Quarterly Journal of Economics 108 (3): 599-617.
61. Scott J. (1972). *Comperative Political Corruption*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
62. Sheppard Blair H., Dana M. Sherman, 1998, *“The Grammars of Trust: A Model and General Implications”*, The Academy of Management Review, Vol 23, No. 3, pp. 422-437

63. Simmel, Georg, 1908, Soziologie. *Untersuchungen über die Form der Vergesellschaftung*, Leipzig
64. Sitkin, S.B 1995, *On the positive effect of legalization on trust, Research in organizational behavior*, vol 14: 231-266, Greenwich, CT: JAI Press
65. Solnik. S, 1998, *Stealing the State. Control and Collapse of Soviet Institutions*, Harvard University Press, Cambridge
66. Sommers, Mary Catherine. 1997, "Useful Friendships: A Foundation for Business Ethics" *Journal of Business Ethics*. Vol. 16, No. 12/13, From the Universities to the Marketplace: The Business Ethics Journey: The Second Annual International Vincentian Conference Promoting Business Ethics, pp. 1453-1458
67. Suhrcke M, 2000 *The Quality and size of government in Transition Economies – are they still different?* Hamburger Weltwirtschaftliches Archiv, mimeo,
68. Torcal, M., Montero, J.R. 1999. *Facets of social capital in new democracies: the formation and consequences of social capital in Spain*. s. 167-191 in Deth et al (1999)
69. Treisman, Daniel. 2000. "The Causes of Corruption: A Cross National Study." *Journal of Public Economics* 76:399-457
70. Venesaar Urve and Margit Venesaar. 2002, "Remarks on Entrepreneurial Behaviour and Trust in Estonia" *Entrepreneurial Strategies and Trust– Structure and Evolution of Entrepreneurial Behavioural Patterns in East and West European Environments – Concepts and Considerations*. Ed. Hans-Hermann Höhmann and Friederike Welter. Forschungsstelle Osteuropa Bremen Arbeitspapiere und Materialien. No. 37
71. Wei, Shang-Jin, 1999, "Corruption in Economic Development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Major Obstacle?" The 6th Mitsui Life Symposium on Economic Freedom and Development, Tokyo, June 17-18,
72. Wei, Shang-Jin, 2001, "Corruption in Economics Transition and Development: Grease or Sand?" Draft for the UNECE Spring Seminar in Geneva on May 7, (denna version: April 3, 2001)
73. Welter F and Smallbone D (2006), 'Exploring the Role of Trust in Entrepreneurial Activity', *Entrepreneurship Theory and Practice* 30, 4, 465-476.
74. Williamson Oliver E.: "Calculativeness, Trust and Economic Organization," *Journal of Law and Economics*, 36 (1), April 1993, 453-486.
75. Williams, Michele. 2001, "In Whom We Trust: Group membership as an Affective Context for Trust Development". *The Academy of Management review*, Vol. 26, No. 3, pp 377-396
76. Wejnert, Cyprian. and Heckathorn, Douglas. 2005, "Respondent Driven Sampling and Social Networks: A New Sampling Method" Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association Aug 12,

77. Woodruff C. (2002), "*Establishing confidence in business partners: courts, networks and relationships and pillars of support*", paper presented at the Budapest Workshop on Trust and Honesty, November 22-23, Collegium Budapest.
78. Yamagishi T. & M. Yamagishi, 1994, *Trust and Commitment in the United States and Japan*. In: Motivation and Emotion 18.
79. Zucker, L. (1986): *Production of trust: institutional sources of economic structure, 1840.1920*, in: Res. Organizational Behavior 8: 53.111.

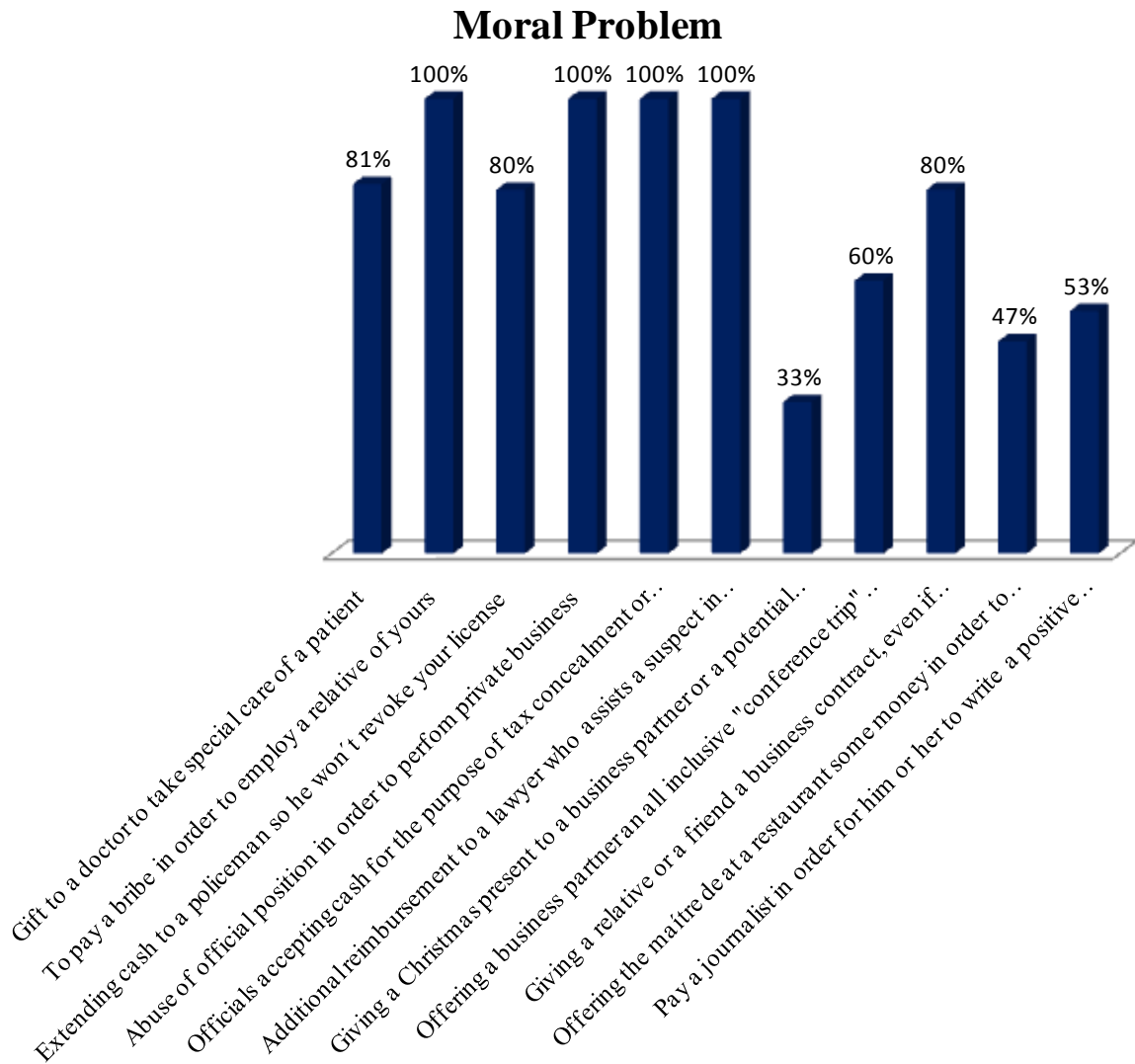
7.2 Webbsidor:

1. Ekonomistas. Eva Mörk 2010-08-31 *Skattefusk – lätt att tro på men svårt att mäta* [2010-09-08] <http://ekonomistas.se/2010/08/31/skattefusk-latt-att-tro-pa-men-svart-att-mata/>

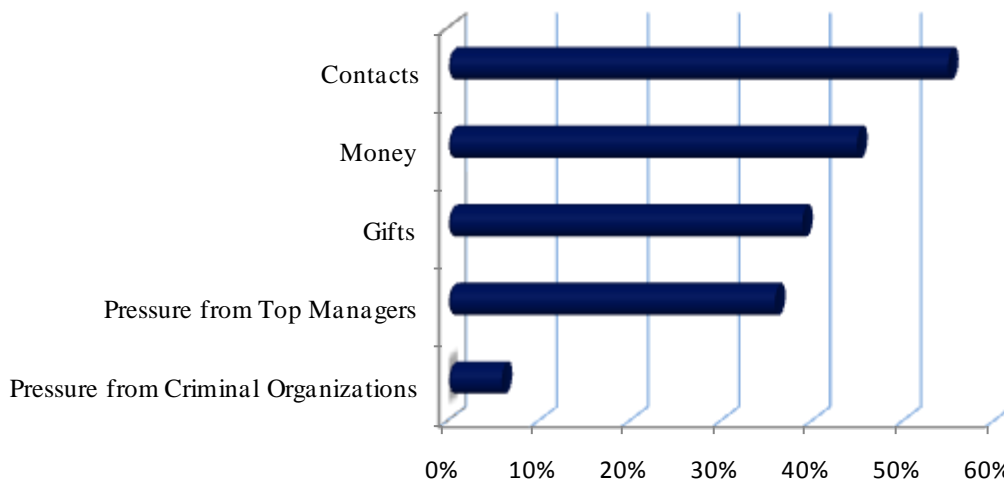
7.3 Intervjuer:

1. Baba 2009-04-06
2. Chiril 2009-03-30
3. Ciobanu 2009-04-04
4. Dumitru 2009-04-01
5. Gabriella 2009-03-31
6. Ghenadie 2009-04-05
7. Iosif 2009-04-02
8. Ruzvan 2009-04-06
9. Pavel 2009-04-04
10. Saşa 2009-03-31
11. Vladislav 2009-04-01
12. Vitalie 2009-04-04

8. Bilaga

The "unofficial" way of solving problems

How troublesome do you consider corruption in Moldova?

